

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Veronika Kucrová

Vývoj intravilánu obce Libře v Dolním Posázaví
v 16. až 19.století

*The incorporated area of the municipality of village Libeř in
“Dolní Posázaví” from the 16th till the 19th century*

Vedoucí bakalářské práce: Prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
1.1. LITERATURA A STAV VÝZKUMU	6
1.2. PRAMENY A METODA	7
2. POLOHA A DĚJINY LIBŘE.....	9
2.1. UMÍSTĚNÍ OBCE V KRAJINĚ	9
2.2. HISTORIE VSI.....	9
2.3. TVRZE.....	11
2.4. ZANIKLÉ OSADY	12
2.5. MORDÝŘKA	12
2.6. ZEMSKÁ STEZKA	12
2.7. KOSTEL	13
3. VÝVOJ INTRAVILÁNU LIBŘE.....	14
3.1. VÝVOJ OBCE V LETECH 1841-1787.....	14
3.1.1. VZNIK NOVÝCH PODRUŽSKÝCH CHALUP.....	14
3.1.2. ZMĚNY.....	15
3.1.3. MLÝNY	15
3.1.4. HOSPODA „NA STARÉ“.....	16
3.1.5. KOVÁRNA (Č.P.10).....	16
3.2. LIBEŘ V LETECH 1787-1702	17
3.2.1. TZV.PRVNÍ VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ.....	17

3.2.2.	ČÍSLOVÁNÍ DOMŮ	18
3.2.3.	PROMĚNY BĚHEM 18.STOLETÍ	18
3.2.4.	PODRUŽSKÉ CHALUPY.....	19
3.2.5.	SELSKÉ GRUNTY A CHALUPY:.....	20
3.2.5.1.	<i>V LETECH 1787-1717</i>	20
3.2.5.2.	<i>V LETECH 1717-1702</i>	20
3.2.6.	HORNÍ MLÝN (Č.P.14).....	22
3.2.7.	DOLNÍ MLÝN (BÝVALÉ Č.P.19).....	24
3.2.8.	KOVÁRNA.....	24
3.2.9.	HOSPODA.....	24
3.3.	LIBEŘ V LETECH 1702 - 1585	25
3.3.1.	LIBEŘ V BERNÍ RULE	25
3.3.2.	CHALUPY A GRUNTY PŘED TŘICETILETOU VÁLKOU	26
3.3.3.	CHALUPA VÁCLAVA HUSÁKA.....	26
3.3.4.	OTÁZKA KONTINUITY STAVEBNÍ PARCELY SVATOŠE VLČKA	26
3.3.5.	LOKALIZACE TVRZÍ.....	27
3.3.6.	POPLUŽNÍ DVORY	28
3.3.7.	KRČMY	28
3.3.8.	PRVNÍ ZMÍNKA O KOVÁRNĚ	29
3.3.9.	MLÝN V OBCI	29
3.3.10.	NEIDENTIFIKOVATELNÉ USEDLOSTI	29
4.	ZÁVĚR.....	30

5.	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	31
6.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	33
7.	RESUMÉ	35
8.	ABSTRACT.....	37
9.	PŘÍLOHY	40
9.1.	VÝVOJ DRŽBY JEDNOTLIVÝCH USEDLOSTÍ.....	40
9.2.	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	51
9.2.1.	SEZNAM VYOBRAZENÍ	51
9.2.1.1.	<i>MAPKY</i>.....	52
9.2.1.2.	<i>OBRÁZKY</i>	62
9.3.	UKÁZKA Z PRAMENE	70

1. ÚVOD

Ačkoli je Libeř malou obcí ležící jihovýchodně od Prahy, její dějiny přitahovaly řadu badatelů. Ti se věnovali zejména zaniklým panským sídlům, nebo archeologickým nálezům. Žádný z nich se dosud nezabýval samotným vývojem vsi. V této práci bych se chtěla pokusit popsat, k jakým sídlením změnám došlo od konce 16. do první poloviny 19.století.

Prezentovaný vývoj intravilánu středočeské obce by měl následně pomoci při stanovení určitých obecných poznatků vývoje vsi ve středních Čechách v rámci proměny kulturní krajiny.

1.1. Literatura a stav výzkumu

Nejvýraznější a nejznámější regionální osobností byl Leopold Čihák, který do své obsáhlé práce o Jílovém¹ zahrnul i blízké okolí města. I když je nutné studovat toto dílo kritickými očima, neboť v některých ohledech je překonáno, bezpochyby patří k nejkompexnějším k tématu. Olga Barvířová² se zabývala „starožitnými památkami“ a upozornila na a místní archeologické nálezy. Drobné poznámky o Libři obsahuje i práce Emanuela Kolihy, týkající se taktéž hlavně Jílového³. Největší pozornost historiků byla zaměřena na někdejší existenci dvou panských sídel. První důkladný rozbor provedl August Sedláček,⁴ jenž jako první nastínil možnost, že ves bývala rozdělena nejméně na dva statky. Nejnovější výsledky ze svého bádání o libeřských tvrzích přinesl roku 1995 Jiří Úlovec.⁵ Překvapivě podrobné informace o dějinách vsi se objevují i v díle Politický a školní okres Vinohradský (...) ⁶ a zvláště pak v Bartákově Přehledném místopisu země české.⁷ Specifickým zdrojem informací jsou též obecní kroniky,⁸ z nichž nejstarší byla založena 1.ledna 1921.

¹ ČIHÁK, L. Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů, 1.vydání 1898.

² BARVÍŘOVÁ, O. Objev místa sídliště z doby před 4 tisíci lety na Jílovsku u Libře. Z památek okolí Jílového II., otisk z *Vltavských proudů* r.1935-1936. str.5.

³ KOLIHA, E. Jílové, královské zlatohorní město. Praha: 1865.

⁴ SEDLÁČEK, A. Hrady, zámky a tvrže Království českého, díl 15. Reprint, vydání II., Praha: 1998, str.216.

⁵ ÚLOVEC, J. O bývalých tvrzích v Libři. *Středočeský sborník historický*, 1995, č.21, str.5-28

⁶ Politický a školní okres Vinohradský a paměti i rozvoj národních jeho škol: Soudní okresy: Král.-Vinohradský, Žižkovský a Jílovský. Praha: 1898.

⁷ BARTÁK, J. Přehledný místopis země české I. Okres jílovský. Praha: 1940.

⁸ první kroniku založil Josef Roubíček k 1.1.1921; druhá kniha pochází z meziválečného období a její autor je neznámý; třetí kronika se zabývá dějinami Libře ve 2.polovině 20.století, začal ji psát Miloslav Kubec. Kniha jsou uloženy na OÚ v Libři.

K raně-středověkému vývoji osídlení v uvedené lokalitě se vyjádřil J. Žemlička.⁹ Středočeské návsi a jejím specifickým znakům se věnuje stejnojmenná práce.¹⁰ Existuje i řada prací obecného či lokálního charakteru, které se vývojem obce, případně i plužiny, zabývají.¹¹ Pro mě byly nejvíc inspirativní práce M. Dohnala o Borovanech¹² a J. Petráně o Ouběnicích.¹³

1.2. Prameny a metoda

Rekonstrukce vývoje intravilánu vyžaduje metodu ztotožnění gruntů a chalupnických usedlostí s pozdějšími popisnými čísly. Do let 1770-1771, kdy byla v Čechách zavedena popisná čísla, je nutné pracovat s tzv. tradičními jmény usedlostí.

Nejstarší pramenem pro zkoumání vývoje intravilánu Libře jsou Registra purkrechtní,¹⁴ vedená od r. 1585 do r. 1644. Jednotlivé usedlosti jsou zde sepsány podle tehdejších držitelů. Při založení knihy bylo ke každému majiteli (resp. usedlosti) přiřazeno pět volných listů, avšak počet v úvodu neodpovídá skutečnému množství v knize. Po frajmarku, provedeném mezi hořejší krčmou a krčmou Na Tvrzi v roce 1601, jsou majitelé dolní krčmy (dnes č.p. 7) zapisováni u krčmy hořejší (č.p.13), zatímco u této usedlosti (č.p.13) následující vlastníci již uvedeni nejsou.

Další registra byla obnovena roku 1645¹⁵ za správy Jana Mazánka ze Zlatého pole. Obsahují i zpětné zápisy z 20. let 17. století a jsou již rozdělena na grunty a chalupnická stavení. Poválečné období dokumentuje taktéž Berní rula¹⁶ z roku 1653. Na následujících téměř 50 let vývoje chybí adekvátní pramen. Nejblíže je gruntovní kniha z roku 1702,¹⁷ která ovšem obsahuje pouze jeden zápis starého a nového hospodáře v onom roce. Napravená fassa tereziánského katastru z roku 1716¹⁸ taktéž zmiňuje jen jméno starého a nynějšího vlastníka a k tomu i jeho pozemkový fond.

⁹ ŽEMLIČKA, J. Osídlení Zbraslavka od 10. do počátku 15. století. *Památky archeologické* LXV., 1974, č.2, str. 441.

¹⁰ VAŘEKA, V.- JIŘIKOVSKÁ, V. Středočeská návse. Třebíz: 1979.

¹¹ VOREL, P. Z dějin Valů nad Labem a blízkého okolí. Valy: 1987; FROLEC, V. - VAŘEKA, J. Lidová architektura. Praha: 1983; PETRÁŇ, J a kol. Dějiny hmotné kultury II.(1). Praha: 1995; ŠKABRADA, J. Lidové stavby. Architektura českého venkova. Praha: 1999; PEŠTA, J. Několik poznámek ke studiu půdorysné struktury venkovských sídel na území Čech. *Průzkumy památek*, 2000, č.7 str.153 – 166; Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Praha: 2007.

¹² DOHNAL, M. Historická kulturní krajina v novověku. Vývoj vsí a plužiny v Borovanech u Bechyně. Praha: 2003.

¹³ PETRÁŇ, J. Příběh Ouběnic. Praha: 2001.

¹⁴ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2729.

¹⁵ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2735.

¹⁶ Berní rula 19, kraj Kouřimský. Zpracovala M. Haasová- Jelínková. Praha : SPN, 1952, str. 317.

¹⁷ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2737.

¹⁸ NA, 1.odd., Fond Tereziánský katastr, i.č.1583.

Urbur nový je založen v roce 1717¹⁹ a mapuje téměř následujících sto let. Díky tak velkému časovému rozsahu umožňuje přímé ztotožnění usedlostí s tradičními jmény s čísly konskripčními. Důležitým pramenem je i gruntovní kniha z let 1808-1850²⁰ a duplikát stabilního katastru Libře z roku 1841,²¹ jenž spolu s indikační skizzou²² tvořil výchozí bod práce. Pro doplnění a upřesnění byl též využit tereziánský katastr z roku 1748,²³ robotní seznamy z roku 1773,²⁴ výkaz potažní a ruční roboty²⁵ a josefský katastr z roku 1787.²⁶

Výše uvedené prameny z velké části neobsahují detaily o vrchnostenských provozech – hospodě a mlýnech. Ty registruje kniha Mlýn a hostinec Libeř z let 1816 až 1875,²⁷ kniha smluv C z let 1795 až 1815²⁸ a kniha smluv pro období 1819 až 1840.²⁹

Dalším zdrojem poznání vývoje intravilánu jsou i matriky, zde konkrétně Matrika narozených, oddaných a zemřelých z let 1756 až 1788 z fary v Dolních Jirčanech.³⁰

---

¹⁹ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2745.

²⁰ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2757.

²¹ NA, 1.odd., fond Stabilní katastr, i.č.6653.

²² NA, 1.odd., fond Indikační skizy, i.č.4656.

²³ NA, 1.odd., fond Tereziánský katastr český, i.č. 21.

²⁴ NA, 1.odd., fond Robotní seznamy, sign. IX/2/10.

²⁵ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č 2423.

²⁶ NA, 1.odd., fond Josefský katastr, i.č.2387.

²⁷ NA, 1.odd., fond APA – správa statků, i.č.886.

²⁸ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č.2777.

²⁹ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2778.

³⁰ SOA Praha, Matrika Dolní Jirčany č.4.

2. POLOHA A DĚJINY LIBŘE

2.1. Umístění obce v krajině

Libeř se rozkládá po obou březích Zahořanského potoka, který u Davle ústí do Vltavy. Pramení u Sulic, poblíž osady Moždířka východně od obce se do něj vlévá Zlatý potok, vyvěrající z podzemí zlatých dolů. Podle místní pověsti se na zlato přišlo, když se začala v žaludcích slepic nacházet zlatá zrnka.³¹ Ruda se pak rýžovala v Zahořanském potoce nad Libří, v jeho okolí bylo možno ještě před sto lety spatřit haldy vyrýžovaného kamení.³²

Mírně zvlněná krajina od Břežan klesá údolí k potoka a odtud terén příkře stoupá pásmem lesů jižně k Jílovému (*mapa č.1*). Členitost bezprostředního okolí obce určila umístění plužiny z větší části severně od toku potoka na jižní straně. Indikační skizza z roku 1841 ukazuje na nepravidelnou traťovou plužinu s bloky na okrajích,³³ pastviny a louky se mísí s poli, jejichž půda je středního a špatného bonitního ohodnocení.

Jednotlivé usedlosti jsou seskupeny dvěma hlavními směry – podél silnice a potoka, ostatní se stavěly podle polohy dalších cest ústících do obce. Podle uspořádání domů je Libeř typem hromadné (či shlukové) vsi, která pravděpodobně vznikla neplánovitým usazováním osadníků, přesné určení jejího stáří proto není možné.³⁴

2.2. Historie vsi

Osídlení Libře je velmi staré, svědčí o tom nálezy kamenných nástrojů, sekýrek a keramiky³⁵ v jejím katastru. Východně od obce „U Hrbovatek“ byl také nalezen hrob bojovníka z konce 2.století, u nás jeden z nejbohatších z tohoto období.³⁶ Souvislé osídlení se předpokládá od 11-12.století.³⁷

Libeř ležela na linecké stezce mezi královským zlatohorním městem Jílovým a Prahou. Tato důležitá spojnice byla užívána snad již koncem 13.století,³⁸ později její význam klesl, protože ji nahradila vídeňská silnice. Cestujícím, hlavně formanům,

³¹ Podle vzpomínek p.Kuželky z Libře, ústní sdělení, 2007.

³² Libeřské kroniky.

³³ ŽEMLIČKA, str.424.

³⁴ FROLEC, V., VAŘEKA, J., str.68 a PEŠTA, J., str.158.

³⁵ ČIHÁK, L. Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů. Přepř. a dopl. V.Čihák. Jílové u Prahy : Okresní muzeum, 1948. Str.12, 14 nebo cit.2.

³⁶ BŘICHÁČEK, P. Jílové u Prahy. Jílové u Prahy: 1987. Kapitola 2, Jílovsko v pravěku, str. 23.

³⁷ ŽEMLIČKA, J. str.441.

³⁸ Tamtéž, str. 433.

sloužila hospoda (*obr.č.10*), první stavení u silnice při vjezdu do vsi od jihu. Dnes nese jméno „Na Staré“ (tedy na „staré“ cestě), pod ní stávala kovárna, kde se domlouvala příprava.³⁹ Nevýhodnou se poloha vsi ukázala za válek, protože tudy táhla vojska a zanechávala za sebou zkázu. Roku 1420 tudy snad prošli táboři,⁴⁰ za třicetileté války obě armády. Na někdejší důležitost stezky upozorňuje i stará kaplička nad vesnicí (*obr.č.13*), u které byly údajně vykopány lidské kosti.⁴¹

Relativní stáří obce potvrzuje i kostel sv. Jiljí, pocházející ze 13.století.⁴² Jméno obce je u nás ojedinělé, dle A.Profouse znamenalo Libřův dvůr,⁴³ další badatelé vyvozují latinský význam „librovat“ = rýžovat zlato.⁴⁴

První písemné prameny pochází až z počátku 14. století, kdy je roku 1320 majitelem jmenován Jan, syn Štěpána z Libře, pražský lázeňský.⁴⁵ Další zprávy se týkají jmenování farářů, případně sporných záležitostí. Libeřské zboží pravděpodobně nebylo majetkem pouze jedné osoby, otázkou zůstává, na kolik částí se dělilo. Například roku 1388 drželi ves bratři Pešík a Michal z Libře, o čtyři roky později se soudil místní farář Zdislav s vdovou po předchozím majiteli Dorotou, která mu rýžováním zlata údajně poškodila farní louku.⁴⁶ V této době již existovala jedna z tvrzí, druhá byla pravděpodobně postavena z důvodu rozdělení Libře na dva samostatné majetkové díly od poloviny 15.století. Dělení zemanských statků mezi několik vladyků je ostatně typické pro širší krajinu Benešovska a Podblanicka.⁴⁷ Jindřich Kolman z Křikavy a Dornštejna, královský kuchmistr, seděl na Libři prokazatelně roku 1415 a přikupoval i okolní zboží. Po jeho smrti připadla Libeř Janovi ze Solopysk a Janovi, snad synu Kolmana.⁴⁸

Majetek po Kolmanovi si nechal zapsat Jiřík Kolman z Libře a v Psářích roku 1542 do obnovených desek zemských, a to sice pustou věž s poplužním dvorem.⁴⁹

Hned o dva roky později ovšem panu Zdeňkovi Mladotovi ze Solopysk prodal „...v Libři tvrziště pusté řečené věže a rybníček se dnem při témž dvořišti ležící...“.⁵⁰

³⁹ Libeřské kroniky.

⁴⁰ BARTÁK, . Přehledný místopis země české I. Okres jílovský. Praha: 1940, str. 32.

⁴¹ Cit.39

⁴² PODLAHA, A. Posvátná místa Království českého, díl.I., 1907, str. 167-168.

⁴³ PROFOUS, A. Místní jména v Čechách. Praha : Česká akademie věd a umění, 1949, str.582.

⁴⁴ cit.1, str.15 a BARTÁK, str. 54.

⁴⁵ ÚLOVEC, J.O bývalých tvrzích v Libři. *Středočeský sborník historický*, 1995, č.21, str.5-28.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ PETRÁŇ, J. Příběh Ouběnic. Praha: 2001, str.25.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ SEDLÁČEK, A. str.216.

⁵⁰ cit 7.

Mladotové ze Solopysk vlastnili druhou část vesnice do roku 1545, o dva roky později Vilém Křinecký z Ronova držel Libeř celou. Jako jeden z vůdců Jednoty bratrské byl pak nucen svůj majetek zastavit, a tak v následujících dvaceti letech změnil několikrát majitele. Po splacení dluhu prodal Jan ze Šternberka roku 1574 ves a tvrz a Libeř s poplužím, sladovnou, mlýnem a podacím právem panu Jiříku Slepotickému ze Sulic a na Libni. Po něm měl ves Jiřík Karban z Olšan, jenž ji pro dluhy zastavil Vilému z Rožmberka. Ten měl v nedaleké Libni tvrz, kde mohl „*tu sobě stavuňk v svých putováních učinit*“.⁵¹

Ačkoli nedošlo ke konečnému vypořádání s původním vlastníkem, Vilém z Rožmberka Libeř i s okolními obcemi prodal Edwardu Kelleymu. Alchymista statek vlastnil až do roku 1597, kdy mu byl zkonfiskován. Dvůr a ves Libeř obdržel císařský rada a místokancléř Království českého Kryštof Želenský ze Sebuzína na Břežanech. Od té doby byla Libeř i s Novou Libní připojena k Dolním Břežanům.⁵² Šlechtu ve správě vystřídal roku 1715 pražské arcibiskupství.⁵³ Samostatnou politickou obcí se stala Libeř 4.srpna 1920.⁵⁴

2.3. Tvrze

Panská sídla se v pramenech vyskytují ve 40.letech 16.století - jedna tvrz již jako pustá. Roku 1597 se uvádí „tvrz v Libři a tvrziště staré v Libři“.⁵⁵ Starší tvrz se podle všeho nalézala na severním okraji obce, v místě dnešních domů č.p. 20, 23 a 31, tedy v místech, kde se říká Na Valech.⁵⁶ (obr.č.5 a 6)

Dosud nejpodrobnější průzkum provedl J. Úlovec, který situaci stačil zakreslit před úpravou terénu, dodnes zůstávají vidět zbytky valu. Mladší tvrz Úlovec velmi obezřetně umísťuje do východní části obce mezi bývalý rybník a mlýnský náhon do zamokřeného prostoru. Terénní průzkum nebyl dosud proveden.⁵⁷ K tvrzím patřily i poplužní dvory, ale není možno je přímo lokalizovat. Stávající mlýn v obci

⁵¹ BŘEZAN, V. Životy posledních Rožmberků, I.díl. Praha: 1985, str.315.

⁵² rozsah dolnobřežanského panství na počátku 19.století je zřetelný na mapě č.3.

⁵³ cit 10 podrobněji pak BARTÁK, J. str. 56-61.

⁵⁴ Cit. 39.

⁵⁵ cit.7.

⁵⁶ tamtéž, dále BARTÁK, J.str.54; Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VII.díl. Praha a okolí. Praha: 1988; ŽEMLIČKA, J. str.453.

⁵⁷ cit 7.

prokazatelně existoval před r. 1601,⁵⁸ zatímco druhý, pod vsí u lesa, byl postaven až r. 1743.⁵⁹

2.4. Zaniklé osady

V okolí Libře se měly kdysi nalézat i dvě osady. Uhliště, ves s dvorem a tvrzí, údajně stávalo mezi Libří a Chotouní v lese, severozápadně od Jílového, snad zničené třicetiletou válkou.⁶⁰ V berní rule se už neuvádí.

Zámyslov býval dvůr, zanikl v 16 století, badateli umístován severně od obce na místo bývalého ovčína,⁶¹ jenž je roku 1597 jmenován jako nově postavený.⁶²

2.5. Mordýřka

Někdejší samota a myslivna „Mordýřka“⁶³ vznikla sice až v první polovici 19.století, její jméno, poloha a archeologické nálezy však naznačují, že šlo kdysi o osadu na cestě, spojující Libeř se Psáry (a později se Zlatníky) a Prahou.⁶⁴ Kromě ostatků germánského vojáka zde bylo objeveno mnoho jam s žulovými kameny uvnitř, určených pravděpodobně na *hmoždění* čili drcení zlatonosné žiloviny.⁶⁵

2.6. Zemská stezka

Pomineme-li období keltského osídlení, kdy lze předpokládat existenci spojnice mezi Hrazany a Závistí snad právě přes Libeř, vedla tudy v pozdějších staletích větev linecké stezky (jílovské⁶⁶ či bechyňsko-jílovské⁶⁷). Ve 12.století po ní údajně jel papežský legát z Říma přes Milevsko do Prahy,⁶⁸ v nejslavnějších dobách jílovských

⁵⁸ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2729.

⁵⁹ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č.2745.

⁶⁰ PROFOUS, A., SVOBODA, J. Místní jména v Čechách, díl IV. Praha: 1957, str.421; cit 1 str. 85, 121, 190.

⁶¹ tamtéž, str. 730 dále BARTÁK, J.str.56.

⁶² BARTÁK, J., str.53

⁶³ Literatura se v pojmenování rozchází. „*Moždírka*“ uvádí Ottův slovník naučný, Leopold Čihák, Politický a školní okres Vinohradský a Úplný místopisný slovník království českého, označení „*Mordýřka*“ pak Přehledný místopis země české (v něm i „*Mordírka*“) a libeřská kronika. V kartografických materiálech se nejvíce objevuje název „*Mordýřka*“ (např. 3.vojenské mapování, Vodohospodářská mapa středočeského kraje z let 2004-2007), i *Mordírka* (Mapa okresu jílovského, cca 1860).

⁶⁴ o době vzniku jednotlivých stezek se zmiňuje ŽEMLIČKA, J s.431 a 441; Čihák uvádí, že nejprve vedla z Jílového přes Moždírka na Zlatníky a „později“ jinou cestou přes Radlín a Libeř na Dolní Břežany. ČIHÁK, L str.11.

⁶⁵ ČIHÁK, L. str.15.

⁶⁶ tamtéž, str.11.

⁶⁷ BARTÁK, J., str.36.

⁶⁸ Barták uvádí datum 1197, Čihák 1179, bez udání pramene.

zlatých dolů ji zcela jistě využívali královští úředníci. Význam této trasy poklesl kvůli cestě vídeňské, vedoucí přes Jesenici na Benešov, která dosáhla parametrů poštovní silnice. Využil ji už Ferdinand I. roku 1588, protože silnice jílovská nebyla již řádně upravována.⁶⁹ Nicméně se po ní nadále jezdilo a chodilo do 2.poloviny 19.století, kdy ji nahradila silnice, uzpůsobená požadavkům moderní dopravy, tj.s menším sklonem.

Po pěších obchodnících, kteří své zboží dopravovali na zádech do Prahy, zůstalo pojmenování „hokynářská“ pro pěšinu vedoucí k Ovčínu.⁷⁰ Do dnešních dnů je patrný v lese nad kostelem úvoz a také kamenný viadukt, ležící pod stávající silnicí (*obr.č.4*). Jak procházela stezka Libří, dokládá indikační skizza z roku 1841. Podél „staré cesty“ pokračovalo rozšiřování obce i na počátku 20.století. Kamenný most přes Zahořanský potok byl postaven r.1855 a nahradil původní dřevěný most.⁷¹ (*obr.č.11 a 12*)

2.7. Kostel

Výrazná dominanta obce (*obr.č.9*) byla vybudována v gotickém slohu ve 13.století.⁷² O století později je veden jako farní. Jeho zvláštností je umístění věže mezi loď a presbytář, v čemž je podobný kostelu jílovskému. Na pozdně renesanční dřevěné kazatelně jsou namalovány postavy evangelistů, tři oltáře pochází z baroka. Ve věži ještě na počátku 20.století visely dva zvony, oba patrně z 15.století.⁷³ Jeden z nich byl na počátku zrekvírován „k účelům válečným“, stejně tak jako cínové píšťaly od varhan.⁷⁴

Při kladení kostelní dlažby roku 1890 byl nalezen náhrobní kámen Viléma Kříneckého z Ronova z roku 1556. Půvabnou stavbu, nedotčenou slohovými přestavbami, obklopuje malý hřbitov, kam se kdysi pohřbívalo i ze vzdálených vesnic.⁷⁵

---

⁶⁹ Cit.30

⁷⁰ cit. 39.

⁷¹ dřevěný most je zakreslen v indikační skizze, libeřská kronika uvádí, že zde byl do postavení mostku pouze brod; PODLAHA, A. Posvátná místa království českého. Díl I. 1907, str.168.

⁷² tamtéž, s.167.

⁷³ tamtéž s.168 nebo PODLAHA, A. Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese vinohradském. 1908, str.95- 103.

⁷⁴ Cit.39.

⁷⁵ Cit.39.

3. VÝVOJ INTRAVILÁNU LIBŘE

3.1. VÝVOJ OBCE V LETECH 1841-1787

Období mezi vydáním Josefského katastru⁷⁶ roku 1878 a stabilního katastru⁷⁷ v roce 1841 charakterizuje vznik šesti nových popisných čísel 24 až 29, převážně podružských chalup. K poznání vývoje byla kromě dvou výše uvedených pramenů použita i Gruntovní kniha Libře z let 1808-1850⁷⁸ a Urbur nový z let 1717-1820.⁷⁹ Vrchnostenské provozy sleduje Kniha smluv C z let 1795 až 1818,⁸⁰ kniha Mlýn a hostinec Libeř z let 1816 až 1875⁸¹ a kniha smluv pro období 1819 až 1840.⁸²

Nepostradatelnou kartografickou pomůckou, ze které vycházím při rekonstrukci obce, jsou tzv. císařské otisky⁸³ a indikační skizy⁸⁴ Stabilního katastru (*mapa č.5*). Zatímco čistopisy zachovávají původní situaci z roku 1841, indikační skizy zobrazují i pozdější změny. Je třeba poznamenat, že červená barva objektů nutně neznamenala, že jsou z kamene, ale ve skutečnosti dřevěné s důkladným komínem.⁸⁵

Mapa č.6 uvádí rozsah osídlení k roku 1841 podle druhu usedlostí.

3.1.1. Vznik nových podružských chalup

Č.p. 24 vystavěl kolem roku 1810 na obecním pozemku Jan Procházka, v té době majitel vedlejšího selského statku č.p. 2. Ještě v roce 1945 je č.p.24 uváděn jako „náležící k usedlosti č.2“.⁸⁶

Ze stejné doby pochází i podružská chalupa č.p.25, postavená manželi Hájkovými.

Domek č.26 atypicky vznikl na obecním pozemku přímo pod kostelem. Nechala ji vystavět v neznámém roce Mariana Turková a užívala do doby, než ji prodala za sumu sto zlatých Jánou Loučkovi, který nechal provést zápis roku 1822.

⁷⁶ NA, 1.odd., fond Josefský katastr, i.č.2387.

⁷⁷ NA, 1.odd., fond Stabilní katastr, i.č.6653.

⁷⁸ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2757.

⁷⁹ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2745.

⁸⁰ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č.2777.

⁸¹ NA, 1.odd., fond APA – správa statků, i.č.886.

⁸² SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2778.

⁸³ Český ústav zeměměřičství a katastru. Archivní mapy. [cit.2.4.2008]

⁸⁴ NA, 1.odd., fond Indikační skizy, i.č.4656.

⁸⁵ ŠKABRADA, J. str.52-54.

⁸⁶ Libeřské kroniky.

Další podružskou chalupu – č.p.27- vystavěl Jan Zach v blíže neurčené době a roku 1807 ji postoupil své dceři Dorotě a jejímu manželu Jiřímu Žákovi za sto zlatých.

Č.p.28 bylo postaveno jako poslední z domů na místech bývalé libeřské návsi Janem Miškou před r.1804. Stavení postoupil dceři s manželem Vojtěchem Forejtem.

Nejvyšší číslo popisné (29) má v této době hájovna Mordýřka, jejímž vlastníkem byla vrchnost pražské arcibiskupství. Obecní kronika uvádí pouze informaci, že pochází z 1.poloviny 19.století a bývala fořtovnou.⁸⁷

3.1.2. Změny

Za sledované období padesáti čtyř let nedošlo v obci ke změně právního statutu selského gruntu na chalupu nebo naopak. Pouze v případě č.p.3 je uvedeno v Josefském katastru „selský statek a chalupa“, kdežto všechny ostatní prameny uvádí jen stavení chalupnické.

Nové podružské chalupy byly stavěny rozptýleně po celé vsi, neboť bývalý návěsní prostor byl zastavěn ve starším období. Posledním stavením, které se do malého prostoru muselo „vměstnat“, bylo č.p. 28.

3.1.3. Mlýny

V horním libeřském mlýně č.p.14 (*obr.č.2*) se v období 1787 až 1841 vystřídalo dvanáct mlynářů. Důvodem byla pravděpodobně neschopnost splácet dluhy po předchozích majitelích. Například Jan Smejkal kupoval mlýn „*spolu se vším domácím stavením, co hlínou a hřebenem přibitá jest, s jedním složením a stoupou, i k tomu mlejnu patřícíma polema pod sedm strichů, zahrádkou a se vším mlynářským náčiním*“⁸⁸ v roce 1797 za sumu tisíc zlatých. O šest let později byl „*mlejn s jedním složením a stoupou...se vším stavením, se všema k tomu mlejnu dle měření pod sedm strichů patřícíma polma a zahrádkou, se vším mlejnským, hospodářským náčiním, dobyt看...se vším na polích se vynacházejícím obilím*“⁸⁹ prodán Janu Stárkovi už za tři tisíce zlatých.

Ve druhém libeřském mlýně č.p.19, stojícím na samotě „Pod Libří“, se vystřídaly jen dva majitelé. Václav Trnka zde byl mlynářem v letech 1783 až 1816, po

⁸⁷ tamtéž, fořtovna byla obydlím fořta, tedy lesníka.

⁸⁸ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č.2777.

⁸⁹ tamtéž.

něm grunt zakoupili Josef a Veronika Jirouškovi za 1 743 zlatých,⁹⁰ jejich syn Václav je majitelem mlýna v roce sepsání stabilního katastru.

3.1.4. Hospoda „Na Staré“

Velkou fluktuaci hospodářů zažila i hospoda č.p.13. V letech 1795-1840 se zde vystřídalo deset hostinských. První z nich – Franc Mann ji koupil za 1 200 zlatých⁹¹, o pět let později se prodávala za 2 800 zlatých⁹² a v roce 1827 dokonce za 7 000 zlatých⁹³. Potomci Václava Hrubého, který se stal hostinským roku 1840, vlastní libeřskou hospodu dodnes.

3.1.5. Kovárna (č.p.10)

Kovářskou živnost v č.p.10 provozovala nepřetržitě rodina Žákova už od roku 1777, kdy byl kovář zapsán ve výkazu roboty.⁹⁴ Ve stejném prameni je ovšem uvedeno totožné jméno u č.p.6. Když v roce 1795 přebíral tento grunt Jan Žák, zavázal se „kovářské dílo vždy doma dělati spravovati“.⁹⁵ Mohlo by se tedy jednat o majetek v rámci jedné rodiny. Do roku 1841 byli majiteli obou domů Žákovi – tento rok konkrétně č.2 Jan Žák a č.2 Vojtěch Žák.

---

⁹⁰ předchozí majitel prodával: „mlejn s jedním složením, se vším stavením, se všema k mlejnu zakoupenýma polma pod pět strichů.., se všema mlejnskéma potřebama..“ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č.2777.

⁹¹ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č.2777.

⁹² Do vybavení mimo jiné patřilo: vše stavení, maštale, chlévy, stodola, sláma, všechna tráva otava, tři tabule a dvě stolice. Tamtéž.

⁹³ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2778.

⁹⁴ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č 2423.

⁹⁵ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2745.

3.2. LIBEŘ V LETECH 1787-1702

Pro relativně krátké údobí osmdesáti pěti let je zachován dostatek pramenů, především Urbur nový⁹⁶ z let 1717-1820, dále Gruntovní kniha z let 1702-1711,⁹⁷ napravená fassé Tereziánského katastru⁹⁸ z roku 1716, robotní seznamy,⁹⁹ s největší pravděpodobností z roku 1773, Výkaz potažní a ruční roboty¹⁰⁰ z roku 1777 a Josefský katastr¹⁰¹ z roku 1787. Mlýnských provozů se týká kniha Mlýn a hostinec Libeř z let 1816-1875 se staršími zápisy¹⁰². K doplnění sloužila i matrika narozených, oddaných a zemřelých¹⁰³ z let 1756-1788.

3.2.1. Tzv.první vojenské mapování

Do popisovaného časového období spadá i vznik tzv. 1 vojenského mapování¹⁰⁴ (v letech 1764-1767, případně 1780-1783)¹⁰⁵, jež bylo prvním soustavným vojenským mapováním habsburských zemí. Libeř je zde zobrazena na 124.mapovém listu téměř na jeho okraji, a proto je obraz poněkud méně zřetelný (*mapa.č.2*). Přesto je na nejstarším známém zobrazení obce jasně vidět návesní rybník, cesty a především jednotlivé domy. Je třeba brát v úvahu, že půdorys a přesný počet budov je pouze orientační.¹⁰⁶ Výrazně vystupuje půdorys kostela a hospody s přilehlým mlýnem, naopak na místě č.p.7 je více objektů a kromě Zahořanského potoka křížuje ves i nevýrazná vodoteč ve směru sever – jih. S přihlédnutím k možným nepřesnostem však zobrazení odpovídá písemným pramenům.

⁹⁶ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2745.

⁹⁷ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č 2737.

⁹⁸ NA 1.odd., fond TK, i.č.1583.

⁹⁹ NA 1.odd., fond Robotní seznamy, sign. IX/2/10.

¹⁰⁰ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č 2423

¹⁰¹ NA, 1.odd., fond Josefský katastr, i.č.2387.

¹⁰² NA, 1.odd., fond APA – správa statků, i.č.886

¹⁰³ SOA Praha, matrika Dolní Jirčany č.4.

¹⁰⁴ Laboratoř geoinformatiky Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem: [cit.2.února 2008].

¹⁰⁵ BRŮNA, V. – BUCHTA, I. – UHLÍŘOVÁ, L. Interpretace prvků mapy prvního a druhého vojenského mapování. *Historická geografie*, 2003, č.32, str. 96-97.

¹⁰⁶ Tamtéž, str.108.

3.2.2. Číslování domů

Klíčové je pro toto období zavedení číslování domů v letech 1770-1771. Vyjdeme – li z předpokladu kruhového číslování od okraje obce ve směru hodinových ručiček,¹⁰⁷ bude posledním domem buď dolní mlýn (č.19) nebo domek č.20.

Výsledek – tedy že jádro obce leží uvnitř tohoto kruhu – odpovídá záznamům o vzniku jednotlivých domů z pramenů.

3.2.3. Proměny během 18.století

Srovnáme-li zjednodušené mapky obce z let 1787 a 1702 (*mapy č.7 a 8*), na první pohled rozeznáme ve straším období absenci podružských chalup a dolního mlýna. Vnitřní prostor obce sloužil jako náves do doby, než byl zaplněn právě domky podruhů. Vrchnost se snažila bránit dělení poddanských statků z obavy z oslabení ekonomické funkce gruntů, což by mělo negativní vliv i na panské hospodářství. Sourozence nastávajících hospodářů bylo tedy nutno „vyplatit“, aby si mohli případně postavit svůj domek a provozovat v něm řemeslo. Tyto usedlosti se stavěli jak na pozemcích patřících k „mateřskému“ domu, tak i na obecní půdě, převážně právě na návsi, jak je tomu v Libři.¹⁰⁸ Podružské chalupy tak vytvořili, stejně jako ve většině obcí ve středních Čechách,¹⁰⁹ vlastní „okrsek“ a neprolínají se s grunty. Kromě těchto obecných informací lze využít i následujících dílčích poznámek - roku 1591 se uvádí „návesní rybník“¹¹⁰ (dnešní „starý rybník“ u mostu, *obr.č.3*)), v Josefském katastru ještě v roce 1787 (tedy v době, když už byl prostor prakticky zastavěn) patří ke mlýnu „zahrada na návsi“.¹¹¹ Náves bývala tedy ohraničena rybníkem, kovárnou a mlýnem a za potokem ležící pastouškou. Přijmeme-li hypotézu existence mladší libeřské tvrze mezi náhon a rybníček,¹¹² pak by tato stavba stála také na okraji návsi.

V období od r.1702 až 1787 na návesním místě vzniklo 5 domků (č.p.9, 15, 18, 21 a 22).

¹⁰⁷ cit.8.str.51-52.

¹⁰⁸ ŠKABRADA, J. str.64.

¹⁰⁹ VAŘEKA, J., JIŘIKOVSKÁ, V. str.3-16.

¹¹⁰ „Rybník slove návesní, jak se přes něj jede...“ NA 1.odd., fond APA-H Správa statků, i.č.772.

¹¹¹ NA, 1.odd., fond Josefský katastr, i.č.2387.

¹¹² ÚLOVEC, J. str.5-28.

3.2.4. Podružské chalupy

Nejstarší podružské chalupy mají čísla popisná 15, 17 a 18. U všech tří pochází první zápis z téhož dne 4.3.1767¹¹³ a není znám rok jejich vystavení. Dorota Troníčková, pravděpodobně vdova po hospodáři vlčkovského statku, „*postavila sobě na obecním místě chaloupku*“. Komparací novějších pramenů a matrik¹¹⁴ zjistíme, že se jednalo o č.p.15. Domkář Tomáš Konvalinka koupil svou podružskou chalupu, pozdější č.p.17 za 7 kop od Václava Svatoše. Týž majitel je uveden i v roce 1773, avšak o třináct let později je majitelem domku č.16.

Podružskou chalupu s číslem popisným 18, postavenou taktéž na obecním místě a se zahrádkou, zdědil po svém otci Josef Němec.

Č.p.16 je prvně uvedeno v robotních seznamech k roku 1773 a majitelem domku je Franc Novák. Objekt se nacházel se sousedním č.17 relativně mimo okresek podružských chalup. Vzhledem k poloze a pozemku,¹¹⁵ přímo navazujícím k č.17 se nabízí úvaha, zda nebyly oba domky postaveny na místě gruntu, jehož pozemkový fond převzalo č.p.2.

Nejasná je situace kolem č.20. Jediná zmínka o této podružské chalupě pochází z roku 1773, kdy zde byl domkářem jakýsi Štětina.¹¹⁶ V novějších záznamech neexistuje objekt s tímto popisným číslem, a to ani r.1841 ve Stablním katastru. Až v roce 1922 byl podle libeřské kroniky postaven domek č.p.20 v severní části obce u valu bývalé tvrze.¹¹⁷

Domek s číslem 9, ležící u okraje silnice, vznikl před rokem 1773.

V poslední fázi, mezi lety 1773 a 1787, vznikly v obci další tři podružské chalupy – 21, 22 a 23. První dvě opět v místech bývalé návsi a č.23 coby nejsevernější objekt tehdejšího intravilánu. Prvním majitelem byl Matěj Borový, který byl od roku 1772 zároveň sedlákem v č.11. Zápis z roku 1791¹¹⁸ osvětluje celou situaci: Matěj

¹¹³ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2745.

¹¹⁴ dcera Doroty Troníčkové Kateřina, provdaná r. 1758 za Josefa Fürmana, domek zdědila. Její manžel je uveden jako majitel domku č.15 v letech 1773 a 1778. Jejich dcera Kateřina se vdala roku 1788 za Josefa Moučku – ten však zdědil chalupu a tento domek postoupil své dceři, provdané za Matěje Osta. Manželé jsou uvedeni roku 1811 jako právoplatní majitelé č.p.15. SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2757; SOA Praha, matrika Dolní Jirčany č.4.

¹¹⁵ majitelem rozsáhlého pole je v roce 1841 Jiří Vorlíček z č.p.2, k témuž gruntu s největší pravděpodobností přináleželo i v roce 1787. NA, 1.odd., fond Stablní katastr, i.č.6653, NA; 1.odd., fond Josefský katastr, i.č.2387.

¹¹⁶ Dílčí poznatek poskytuje pouze matrika oddaných z roku 1784, kdy se ženil Vojtěch Štětina, podruh z Libře č.p.5. SOA Praha, matrika Dolní Jirčany 4.

¹¹⁷ Libeřské kroniky.

¹¹⁸ cit.14.

Borový v roce 1782 odstoupil svému bratru Václavovi grunt a „*sobě chalupu si vystavěl*“.

O obecní pastoušce (č.p.8) je první zmínka až roku 1777 ve výkazu roboty,¹¹⁹ ačkoli v Čechách je archivně doložena již ze 14.století¹²⁰ a pravděpodobně stála na libeřské návsi dříve.

3.2.5. Selské grunty a chalupy:

3.2.5.1. V letech 1787-1717

Mezi lety 1787 a 1717 lze jasně identifikovat všechny selské grunty a chalupy, především díky Urburu novému.¹²¹ Na konci sledované doby (r.1787) měla obec sedm statků a tři chalupy, přičemž u č.p.3 je uveden statek i chalupa. O jeden grunt méně a stejný počet chalup bychom našli i v roce 1717.

Jan Borový držel statek Traxovský, tedy pozdější č.p.1 (*obr.č.7*) již v roce 1716 a jeho potomci či rodinní příslušníci byli jeho majiteli po následujících více než sto let (Mates Borový r.1841 ve stabilním katastru). Podobnou rodinnou návaznost lze vystopovat také u č.p.4 (Plachý od r.1726), 7 (Vocetka od r.1720) a 12 (Moučka od r.1716).

3.2.5.2. V letech 1717-1702

Při založení urburu r.1717 byl proveden popis stávajících poddanských usedlostí, případně inventáře, a také stav budov. U gruntů i chalup šlo o klasická tříprostorová stavení (světnice-síň-komora) s dalšími hospodářskými objekty – nejčastěji se stodolami. Ty bývaly největším objektem statku, stávaly z požárních důvodů v zadní části dvora. Jejich součástí byl i průjezdní zastropený mlat. Kolny se budovaly jako úkryt pro povozy a nářadí.¹²² Z celkem devíti stavení bylo pět částečně nebo zcela „sešlých“, otázkou je, co si pod tímto pojmem představit. Snad to, že stále ještě neskončila obnova obce po ničující válce. U č.p.11 nalezneme poznámku o tom, že některá ze součástí domu byla z kamene. Tento objekt patrně podlehl zkáze, neboť jej indikační skizza nezaznamenává.

¹¹⁹ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č 2423.

¹²⁰ FROLEC, V., VAŘEKA, J. str.135.

¹²¹ cit. 1.

¹²² SÝKORA, J. Venkovský prostor, 1.díl. Praha: 1998.str. 17.

Problém s jednoznačným ztotožněním tradičních jmen s popisnými čísly nastává v roce 1702, resp. v období předcházejícím. Časově nejbližším starším pramenem je až berní rula z roku 1653.¹²³ To znamená časovou prodlevu téměř padesáti let bez adekvátních informací o změnách. Přijmeme-li kontinuitu tradičních jmen z předbělohorského období s pojmenováním usedlostí na začátku 18.století a následně popisnými čísly, objeví se určité nesrovnalosti ve výplatě gruntovních peněz bývalým majitelům, nebo v případě Jiříka Němce i v neodpovídající poloze gruntu.

Jestliže spojíme jména někdejších hospodářů s příjemci činží, vzniklá situace vypadá mnohem realističtěji. U třech gruntů lze doložit přímou souvislost (č.p.6, 7, 11), u dalších dvou nebyl důvod zpochybňovat „pravost“ tradičního jména (č.p. 2, 5), tři selské statky mají nejistý vývoj (č.p.3, 4 a 12) a č.p.1 můžeme ztotožnit pouze podle jména majitele v roce 1716 a 1702. Ztížená možnost ztotožnění usedlostí s obdobími před třicetiletou válkou je dána nejen poměrně dlouhým časovým údobím bez pramenů, ale i velkým poškozením vsi během války. Berní rula zaznamenává, že dvě třetiny usedlostí byly pusté. Následkem toho mohlo dojít k zániku gruntů a přerozdělení jejich půdního fondu, případně přenesení tradičního jména na nově vzniklou usedlost.¹²⁴ Na základě výše uvedených tezí proto není možné s jistotou určit majetkoprávní kontinuitu většiny gruntů s předbělohorským obdobím.

Funkce tradičních jmen pravděpodobně ztratila objektivní vypovídací hodnotu již v gruntovníci z let 1702/11,¹²⁵ avšak jako „přelomový“ uvádím rok 1717, neboť teprve v Urburu novém jsou uvedeni bývalí hospodáři.

Grunt Topinkowský – Traxovský (1.statek) – č.p.1

Ke změně v posloupnosti statku vedlo srovnání jména majitele Topinkowského gruntu v letech 1702/11 (Jan Borový) a Traxovského v roce 1716 (Jan Borový). Označení „1.statek“ též napovídá, že spíše půjde o dům na „počátku“ vsi, tedy na jejím okraji. „Traxovský“ je do roku 1702/11 vždy chalupou, poté (tedy po pouhých šesti letech) gruntem, což může být také důvodem pro odmítnutí posloupnosti podle tradičního jména.

¹²³ Berní rula 19: kraj Kouřimský. Zpracovala M.Haasová- Jelínková. Praha: 1952, str. 317.

¹²⁴ DOHNAL, M. Historická kulturní krajina v novověku. Vývoj vsi a plužiny v Borovanech u Bechyně. Praha: 2003. str. 25.

¹²⁵ cit.2.

Vávra Novotnej – chalupa Vávrovská (1.chalupa) – č.p.3, Vlaškovský – Topinkowský (3.statek) – č.p.4, Traxovský – Vlaškovská (2.chalupa) – č.12

V prvním případě jej jediným důkazem hovořícím pro „výměnu“ podobnost jmen, jinak přiřazení usedlostí nelze podložit a je tedy jen teoretické.

Vávrovský – Němcovský (4.statek) – č.p.6

Pavel Kapinos je hospodářem na statku Vávrovském v letech 1702/11, navazující gruntovnice jej roku 1717 uvádí jako příjemce purkrechtních peněz „za vystavení toho gruntu“.

Jiřík Němec – Novotnovský (6.statek) – č.p.11

V letech 1593 a 1598 je libeřský statek pozdějších majitelů Němcovský popisován jako „pod kostelem ležící“.¹²⁶ V letech 1702 až 1711 zde hospodaří Martin Míka a po něm Jiřík Míka. Jeho jméno je zapsáno u gruntu Novotnovského o šest let později a navíc má zpětná platba jít „Jiříkovi Mikovi po otci Martinu Mikovi a jeho potomkům...“. Č.p.11 je jediný z gruntů, který leží skutečně pod kostelem.¹²⁷

Gruntovní kniha z počátku 18.století zaznamenává i pustou „Perníkářovskou“, tedy snad kdysi chalupu. Bohužel ji není možné uvést do souvislosti s konkrétní usedlostí, toto tradiční jméno se nevyskytuje v žádném dalším prameni. Naopak chybí „Vlaškovský“, statek mající kontinuitu před i po sepsání této pozemkové knihy.

3.2.6. Horní mlýn (č.p.14)

Horní libeřský mlýn neměnil tak často majitele jako v době pozdější. Prvním z nich byl Jan Trnka, který grunt „jsouce na stavení velmi sešlý“ zakoupil za dvě stě kop míšeňských v roce 1701. Ke mlýnu o jednom složení¹²⁸ přináleželo sedm strichů rolí, palouk pod mlýnem a další příslušenství. Trnka ale zanedlouho zemřel a zanechal po sobě manželku Dorotu s dětmi Martinem a Karlem. Vdova se brzy vdala za Martina Lipanského, který se stává novým majitelem roku 1718. V zápise je prvně uveden i popis: „sín, světnice, komory dvě, podlahy dvoje sešlé, složení jedno, staupa jedna na starou haubu sešlý“. Stavení tedy pravděpodobně nebylo v uspokojivém stavu včetně

¹²⁶ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2729.

¹²⁷ navíc podle 1.libeřské kroniky se statku č.p.11 říká „U Miků“.

¹²⁸ „složení“ – označení celého mlecího soustrojí, KLEMPERA, J. Vodní mlýny v Čechách. Díl II. Praha: 2000, s.277.

důležité stoupy – stroje na drcení materiálu pomocí tlouků,¹²⁹ přesto byl mlýn prodán už za 233 zlatých. Majitel měl také povinnost odevzdávat kromě ročního poplatku 14 zlatých i dvacet strichů „vejmelného“ žita a pod pokutou nesměl lovit ryby v panských rybnících ani střilet zajíce a jinou zvěř.

Dorota s novým mužem neměla děti a když pak zemřela, Lipanský se oženil s jakousi Annou, s níž zplodil čtyři potomky. Nedopatřením se stalo, že celý majetek měl dědičně připadnout na děti Lipanského a Anny, ačkoli právně patřil Martinovi a Karlovi Trnkovým.¹³⁰ Teprve v roce 1758 došlo k narovnání a mlynářem se stává Martin Trnka. K původní ceně 233 zlatých se připsalo ještě deset zlatých za vůz a brány, jež Trnka dostal od otce. V držení rodiny Trnků byl mlýn až do roku 1793.

Konstrukce mlýna

Z dostupných informací vyplývá, že se jednalo o typ mlýna na vodním náhonu, kde je voda přivedena z hlavní vodoteče strouhou tak, aby zde vznikl co největší výškový rozdíl mezi horní a dolní hladinou vody.¹³¹ Nad stavením bývala ještě malá nádržka, neboli nadýmáček. „Dvoje podlahy“ naznačují, že mlýn byl obyčejného (neboli českého) složení.¹³² Na dvou mlecích podlahách se totiž rozkládalo mlecí složení. Jedna podlaha byla na úrovni mlýnice, druhá na povrchu hranice.¹³³ V samotné budově mlýna bydlel mlynář, a to co nejdál od vody přicházející na kolo. Panské mlýny se stavěly zděné, jejich střechy byly mezi prvními kryté břidlicí nebo pálenou krytinou,¹³⁴ což odpovídá zobrazení hlavní budovy na indikační skizze červeně, tedy z kamene.¹³⁵

¹²⁹ tamtéž.

¹³⁰ Cit: „... Tehdy nepozorující tehdejší auřad hospodářský předešlý právech dvouch dědiců Trnkowských. Zápis na tento mlejn synu Martinowi Lipanskému i pro své budoucí dědice jest udělil, kterýžto zápis ... jenom do zřustu předních pravých dědicův dán býti jest měl...“ NA, 1.odd., fond APA – správa statků, i.č.886.

¹³¹ ŠTĚPÁN, L., KŘIVANOVÁ, M: Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách. Praha: 2000, str.31.

¹³² Lidová kultura. s.569-570.

¹³³ tamtéž, Mlýnská hranice je nosnou konstrukcí pro mlecí zařízení, umísťovala se podél návodní zdi. ŠTĚPÁN, L., KŘIVANOVÁ, M, str.40

¹³⁴ tamtéž s.97-98.

¹³⁵ K problematice označení dřevěných a kamenných staveb ŠKABRADA, J. str.52-54.

3.2.7. Dolní mlýn (bývalé č.p.19)

Druhý libeřský mlýn, ležící na samotě „Pod Libří“ byl postaven v roce 1743 Karlem Trnkou, bratrem hořejšího libeřského mlynáře Martina Trnky.¹³⁶ Jednalo se o menší mlýn se světnicí a komorou a bylo k němu přiděleno pět strichů polí. Tehdejší „odhadní komise“ ve složení tesařského a zednického mistra spolu s libeřským rychtářem Lukášem Dudáčkem ocenila mlýn na rovných 100 zlatých. Majitel měl za povinnost odvádět dvakrát ročně 10 zlatých a „4 dny pěší, i z jara 3 dny pěší i na podzim taky 3 dny potažní roboty vykonávat“.¹³⁷ Podle prvního vlastníka a stavitele se zachovalo pomístní jméno „U Karla“ nebo „U Karlů“.¹³⁸

Po otci mlýn zdědil Václav Trnka v roce 1783, a to za cenu dvou set zlatých.

Jednalo se o mlýn s náhonem s kolem na svrchní vodu. Tento způsob mletí se užíval ještě v roce 1930.¹³⁹

3.2.8. Kovárna

Jediná informace z tohoto období pochází z roku 1716, kdy je kovářem Tomáš Plachý.

3.2.9. Hospoda

O tomto gruntu nejsou ve sledovaném období žádné zprávy. S největší pravděpodobností však nedošlo k výrazným stavebním změnám.

¹³⁶ Cit: „...dva bratři jmenovitě Martin a Karel Trnka, z kterýžto prvnímu Martinowi Trnkovi hořejší mlejn ve vsi Libřzi se připsal. Aby pak i druhý, totižto Karel Trnka s nějakou živností zaopatřenej byl, tehdy s povolením Milostivé vrchnosti a spolu s přípuštěním hořejšího mlynáře Martina Trnky, vystavil na svůj náklad pod vesnicí Libří na panským místě Karel Trnka mlejnek s jedním složením...“ NA, 1.odd, fond APA-správa statků, Mlýn a hostinec Libeř, i.č.886

¹³⁷ tamtéž.

¹³⁸ „...samoty jsou: mlýn „Pod Libří“, čili „U Karlů“ a myslivna Moždířka.“ Cit.6. s.192; dále zmínka v libeřských kronikách a též v popisu pozemků v Josefském katastru, NA 1.odd., fond Josefský katastr, i.č.2387.

¹³⁹ Seznam a mapa vodních děl republiky Československé. Stav koncem roku 1930. Sešit 1-13. Praha: 1932. Sešit 1, str.15.

3.3. LIBEŘ V LETECH 1702 - 1585

Pro toto období máme tři důležité prameny – Berní rulu z roku 1653,¹⁴⁰ Registra purkrechtní obnovená z let 1638 (resp. později) až 1659¹⁴¹ a nejstarší registra z období 1585 až 1644.¹⁴² Dva roky před Berní rulou vznikl i „Soupis poddaných podle víry“,¹⁴³ který bohužel neobsahuje konkrétní jména. Tehdejší hejtman panství pouze stručně uvedl, že „nekatolický ani jeden na témž panství se nevynachází“. ¹⁴⁴ Ke starší době lze využít i nespočet poznatků z literatury, převážně o tvrzích.

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, po vydání Berní ruly se prameny na dlouhých padesát let odmlčují. Není tudíž zaručena přímá kontinuita tradičních jmen, resp. usedlostí s jejich pozemky. V následujícím popisu proto budu vycházet ze skutečnosti, že došlo k posunu tradičních jmen. Předpokládaný stavební půdorys obce před třicetiletou válkou je zakreslen v mapě č.9.

3.3.1. Libeř v Berní rule

První kompletní soupis pozemků na území Čech vznikl z potřeby evidence všech poddanských usedlostí a pozemků po třicetileté válce. Na jeho základě bylo zjištěno, že v zemi byla asi jedna třetina domů pustých.¹⁴⁵ Libeř byla v tomto ohledu nadprůměrná – z 10 usedlostí bylo sedm stavení „rozbořených a pustých“,¹⁴⁶ což souviselo s polohou vsi na zemské stezce. Podle berní ruly přestály válku jen grunty Jana Vlčka, Jiříka Němce a Vávry Novotného a „na živností zkažení“, tedy ti hospodáři, kteří přes všechnu bídu vytrvali na svých gruntech¹⁴⁷, byly statky a Vlčkovský a Vávrovský. V registrech je ve stejném roce popisován jako „téměř zpustlý“. i grunt Jana Vlčka .

¹⁴⁰ cit.15.

¹⁴¹ v inventáři je uveden letopočet 1638, v názvu dokumentu r. 1659 a v nadpisu 1645, přičemž nejstarší zápisy jsou i z dvacátých let. SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2735.

¹⁴² Nejstarší zápis pochází z roku 1578. SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2729.

¹⁴³ Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Kouřimsko. Praha: 1997. str.67.

¹⁴⁴ kromě toho upozorňuje na to, že fara v Dolních Jirčanech je „od mnoha let pustá“ a musí zde příslužovat jílovský františkán, neboť cit.: „jsouce vesnice pusté a lidé zchuzení, faráře by vychovati nemohli“ tamtéž.

¹⁴⁵ RAMEŠ, V. Slovník pro historiky a návštěvníky archivů. Praha: 2005. str.34.

¹⁴⁶ cit. 1.

¹⁴⁷ PETRÁŇ, J. str.69.

3.3.2. Chalupy a grunty před třicetiletou válkou

Jak již bylo řečeno, není možné u většiny usedlostí sledovat přímou stavební návaznost s obdobím pobělohorským. To však neplatí pro konec 16. a počátek 17.století, ačkoli se v pramenech nachází i několik nejasných případů.

Ve starších registrech napočítáme osm selských statků, dvě hospody a jednu až dvě chalupy (u Vavřince Kapsy určení kolísá, neboť ve dvou případech ze čtyř je uveden(a) jako chalupa). Na první straně knihy, v „obsahu“, je zapsáno pouze deset gruntů se jmény - Tůma rychtář, Blažek, Potřeba, Vávra krčmář, Havel Zárybnicej, Petr krčmář, Mikuláš, Petr Řezáč, Mikuláš Klabzuba a Bartoň. Jak vidno, zápisy registrují i krčmy. Ty bývaly v 16. a 17.století spojeny s rychtou, resp. někde bývalo povinnosti rychtáře krčmu zřídít.¹⁴⁸

3.3.3. Chalupa Václava Husáka

Zápis k této chalupě se nachází na samostatném listu mezi gruntem Petra Řezáče a Mikuláše Klabzuby, tudíž neorganicky mezi statky. Podle souvislostí z novějších pramenů se pravděpodobně jedná o chalupu Šindelářovskou, nynější č.p.5. První zmínka o ní je ale až z roku 1630, kdy ji Husák „dostal od Vítka Lolanta“.¹⁴⁹ Týž Vítek prodává o dva roky dříve „dvůr“, později zvaný „Vávry podruha“, snad č.p.4 (nebo při dodržení tradičních jmen č.11). Nabízí se vysvětlení, zda ona chalupa nebyla součástí většího statku a r.1630 se osamostatnila. Při pohledu do mapy je vidět, že tato hypotéza je možná u sousedících usedlostí č. 4 a 6, ležících pod starší tvrzí, jež zanikla o století dříve.¹⁵⁰ Teoreticky by tedy mohlo jít o plošně rozsáhlý zanikající dvůr příslušející ke „kolmanovskému“ tvrzišti.

3.3.4. Otázka kontinuity stavební parcely Svatoše Vlčka

Rychtář Tůma se stal majitelem gruntu už v roce 1585, po něm usedlost převzal jeho syn a následně Svatoš Vlček, podle něhož byl statek nazýván – tedy buď „svatošovský“ nebo „vlčkovský“ (č.p.2), což činí potíže s ohledem na paralelní existenci gruntu Jana Vlčka. Rychtářův dům byl v registrech uveden jako první, a to buď ze zvyku začít popis obce od význačného domu a nebo, jak se v tomto případě domnívám, jednoduše od kraje vsi. Číslování domů v letech 1771/72 bylo provedeno

¹⁴⁸ PROCHÁZKA, V. str.153.

¹⁴⁹ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2729.

¹⁵⁰ ÚLOVEC, str.15.

z levého kraje obce, z čehož vycházím při následující hypotéze. V indikační skizze roku 1841 jsou jednotlivé pozemky jmenovitě přiřazeny k určitému popisnému číslu (*mapa č.11*). K domu č.2 mimo jiné připadá i rozsáhlé pole těsně navazující na podružskou chalupu č.17, což je vzhledem k položení pozemků ostatních statků přímo za usedlost zvláštní. I další pole a louky náležící k č.2 těsně s domem či zahradou nesouvisí. Naopak je tam výrazné zastoupení obecní půdy a také cesta protínající zahradu. Spojením těchto poznatků se rýsuje možnost, že Tůmův grunt stával někde v místech dnešního č.p.17. Přímo za domem by na něj navazovaly pozemky a při provádění popisu obce mohl být skutečně první stavbou na okraji Libře. Na jeho nynějším místě mohl stát jiný grunt (či chalupa), který později zanikl, nebo také nic. Vlčkovský-svatošovský statek pak zpusťl a byl obnoven na dnešním místě s tím, že mu zůstal půdní fond i tradiční označení. Jeho někdejší parcelu pak zabral podružský domek č. 17, jenž roku 1767¹⁵¹ kupuje Tomáš Konvalinka od Václava Svatoše.

3.3.5. Lokalizace tvrzí

Podle nejnovějšího výzkumu¹⁵² se zdá, že „starší“ tvrz, tedy ta ležící zhruba v místech č.p.23, zanikla již v 16 století, zatímco „mladší“ přežívala o jedno století déle. Je pozoruhodné, že ze stavby, která zpusťla dříve, máme více hmotných pozůstatků, než z té mladší. Úlovec ji obezřetně umisťuje do prostoru mezi mlýnský náhon a starý rybník. Ačkoli proto nejsou přímé archeologické či písemné důkazy, stavba tvrze v uvedené poloze by rámovala již výše nastíněnou náves v rámci tvrz – kovárna - mlýn – potok – pastouška – rybník. Nejblíže u této tvrze tedy mohla stát kovárna a za náhonem také statek č.11, případně nějaká ze zaniklých usedlostí.

Ke starší a známější tvrzi se váže i historie gruntu Jana Vlčka. První zmínka o něm je z roku 1587,¹⁵³ kdy se majitelem stává Vavřinec Němec. Důležité je, že se jedná o „krčmu na tvrzi“, v dalším zápisu „pod tvrzí“, což odpovídá vzájemné poloze obou objektů.

¹⁵¹ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2745.

¹⁵² ÚLOVEC, str.5-28.

¹⁵³ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2729.

3.3.6. Poplužní dvory

Lokalizace poplužních dvorů je obtížnější. V roce 1597 držel celou ves (tedy i obě tvrze a dvory) Kryštof ze Sebusína.¹⁵⁴ Jedno ze sídel bylo asi již pusté, ale lze předpokládat existenci alespoň jednoho dvora, který zásoboval „novější“ tvrz. Jestliže tedy stávala mezi náhonem a rybníkem, nabízí se možnost, zda poplužní dvůr netvořila blízká hospoda, kovárna, mlýn a snad i pivovar, zasahující hlouběji na návesní prostor, blíže k vodě.¹⁵⁵ Po zániku funkce dvora (spolu s panským sídlem v 17.století) snad došlo ke demolici některých budov a na jejich místě později vznikla domkářská stavení Parcelací vrchnostenských dvorů vznikaly i domkářská stavení¹⁵⁶ - v našem případě by molo jít o prostor „návsí“, zastavovaný od druhé poloviny 18.století.

3.3.7. Krčmy

Tři krčmy v tak malé obci dokazují, že ještě na počátku 16.století byla Libeř rozdělena na dva samostatné díly.¹⁵⁷ Vávra krčmář koupil grunt od Petra rychtáře roku 1578 a v dalších zápisech už zmínka o hospodě není. Po válce je grunt veden jako pustý. Druhou libeřskou hospodu držel nejprve Petr, zakoupiv ji r.1584 od tehdejší vrchnosti Jiříka Slepotickeho a po něm Václav Čimelický, správce novolibeňského statku. Na počátku roku 1601 došlo k tzv.frajmarku¹⁵⁸ mezi touto hospodou a krčmou „na tvrzi“. Kryštof Želínský ze Sebusína vyměnil grunt krčmy „na tvrzi“ za krčmu ležící proti kostelu, a to bez dědin a luk. Zároveň došlo k porovnání mezi majitelkou krčmy Annou Pořákovou a jejím synem Adamem.¹⁵⁹

Další majetkovou držbu bývalé krčmy sledujeme v zápisech navazujících na krčmu hořejší, ležící proti kostelu. O ní se v registrech dál nepíše, i když zcela nepochybně fungovala dál a možná byla spojena s kovárnou,¹⁶⁰ ležící přímo pod hospodou.

¹⁵⁴ ÚLOVEC, str. 12.

¹⁵⁵ VOREL, P. str.33.

¹⁵⁶ PROCHÁZKA, V. str.79.

¹⁵⁷ ÚLOVEC, s.8

¹⁵⁸ frajmark = směna zboží, či koupě směnou. BĚLIČ, J. – KAMIŠ, A. – KUČERA, K. Malý staročeský slovník. Praha: 1978. str.62.

¹⁵⁹ cit: „...pan pan Krystoff svobodný ze Sebusína učiniti ráčil porovnání s Annou Poržákovou, Adamem, synem jejím, že svrchu jmenovanej grunt jeho...samotnej bez dědina luk za krčmu...ležící proti kostelu...dobrovolně sfrajmarčiti ráčil...“ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2729.

¹⁶⁰ PROCHÁZKA, V.str. 159.

3.3.8. První zmínka o kovárně

Nejstarší pramenně doložená existence kovárny je z roku 1536, kdy se soudí Prokop Mladota ze Solopysk a Jan Kolman z Křikavy o poddaného Matěje kováře.¹⁶¹ Přijmeme-li hypotézu existence vsi již v 11. či 12.století,¹⁶² pak je více než pravděpodobné, že kvůli potřebám poplužního dvora¹⁶³ tu stála mnohem dříve, snad na stejném místě.¹⁶⁴ Zřejmě byla rozdělena na samotnou kovárnu a domek pro kováře, který stával hned naproti přes cestu. Konkrétní situace je vidět na mapě stabilního katastru z roku 1841.

3.3.9. Mlýn v obci

Podobně jako kovárna byl mlýn pro vrchnost nezbytností. Roku 1475 prodává Kolman z Libře „*dvůr poplužní... s platy, rybníky, mlýnem, krčmou svobodnou i horami a doly starými i s rejží se vsí*“.¹⁶⁵ Poznámka o „mlýnu náchlebním“¹⁶⁶ v Libři se pak objevuje až r.1574¹⁶⁷ a 1591,¹⁶⁸ tentokrát i s pilou, důležitým nástrojem ke zpracování stavebního dřeva.¹⁶⁹

Stavba mlýna a především náhonu je technicky náročná, je tedy nasnadě, že se jeho poloha v obci neměnila. V roce 1601 při frajmarku „horní“ a „dolní“ hospody je zmíněna „louka ležící pode mlýnem“, z čehož vyplývá poloha mlýna vedle krčmy.¹⁷⁰

3.3.10. Neidentifikovatelné usedlosti

Kromě relativně jasně do souvislostí zařaditelných gruntů a chalup najdeme v registrech purkrechtních z let 1585-1644 i tři selské a jednu chalupnickou usedlost, u kterých není možné vysledovat návaznost se zápisy v novějších pramenech. Konkrétně se jedná o grunt Mikuláše Klabzuby (r.1585), Hájků syna (r.1599), Jana Kříže (r.1591) a chalupu Jiříka Chaloupky(1644). Před r.1591 ji ještě jako poustku koupil jistý Adam od „pana Kundráta“. Tuto usedlost jako jedinou najdeme i v registrech novějších - po roce 1622 byla pustá.

¹⁶¹ ÚLOVEC, J. str.9.

¹⁶² ŽEMLIČKA, J. str.433.

¹⁶³ VOREL, P. str.31.

¹⁶⁴ Odpovídá tomu těsná blízkost hostince a umístění na okraji tehdejší návsi, viz výše.

¹⁶⁵ Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VII.díl. Praha a okolí. Praha: 1988.

¹⁶⁶ V náchlebním mlýně pracovali mlynáři za plat a naturální odměnu. KLEMPERA, J. Vodní mlýny v Čechách. Díl II. Praha: Libri, 2000, str.273.

¹⁶⁷ Toho roku zapisoval Jiřík Slepotický na vsi Libři věno své manželce Anně. ÚLOVEC, J.str.11.

¹⁶⁸ tamtéž, str.12.

¹⁶⁹ ŠKABRADA, J. str.133.

¹⁷⁰ SOA Praha, fond Velkostatek Dolní Břežany, i.č. 2729.

4. ZÁVĚR

Během více než dvoustletého sledovaného období nedošlo v Libři k výraznému či příliš rychlému růstu počtu usedlostí. Ke konci 16.století bychom jich napočítali třináct až čtrnáct¹⁷¹, k roku 1841 měla obec 29 čísel popisných, tedy jen o patnáct více. Zatímco ve starší době převažovaly selské statky, časem je početně předčily domkářské chalupy. Významný vliv měla zkáza třicetileté války. Některé z gruntu zanikly (Mikuláše Klabzuby, Hájků syna, Jana Kříže), u dalších lze předpokládat fyzický přesun usedlosti i s půdním fondem (č.p.2) nebo přičlenění půdy po zpustlých gruntech.

Během 18.století se v hojném počtu staví podružské domy, zejména na návsi. Ta byla ohraničena pastouškou, rybníkem, kovárnou, mlýnem a záhybem potoka. Je však možné, že tehdejší návesní prostor zasahoval přes vodu až k dnešním č.p. 1, 3 a 6, případně k č.16 a 17. Posledním dům v těchto místech (č.28) vznikl před r.1804.

Většina nových usedlostí byla zakládána v centru nebo jeho bezprostřední blízkosti (nepočítáme-li dolní mlýn a myslivnu), což mělo za následek zahuštění zástavby. Teprve od 2.poloviny 19.století došlo k výraznému posunu lokality novostaveb podél hlavní silnice severním směrem.

Libeřský intravilán ovlivnilo samozřejmě i vrchnostenské hospodaření. I když nejsou přímé důkazy o tom, kde se přesně nacházely poplužní dvory (teorie v místech č.p.4 a 5, druhý dvůr kolem hospody, mlýna a kovárny), je nutno s nimi ve starší době počítat jako s důležitou součástí půdorysu vsi. To platí i pro samotné tvrze. V místech staršího panského sídla vzniká nová usedlost až r.1787, u druhé tvrze (přijmeme-li Úlovcovu hypotézu), je prostor nezastavěn dodnes.

Kromě „technického“ popisu obec je možné nahlédnout i do života tehdejších obyvatel a jejich rodin. Zajímavým příkladem jsou bratři Trnkovi, kteří neprávem málem přišli o dědictví po svém otci - mlynáři. Od počátku 18.století se objevuje u některých usedlostí dlouhá rodinná kontinuita – více než sto let například měla dům č.p.1 rodina Borových (1716-1841), č.p.7 Vocetkových (1720-1841, s krátkodobými výjimkami) nebo č.p.12 (*obr.č.11 a 12*) rodina Moučkových (1716-1841).

Celkově mohu konstatovat, že mě výsledky výzkumu překvapily. Týká se to hlavně někdejší existence návsi, protože dnes není poznat, že tu kdysi byla. Domnívám se, že případný terénní průzkum by mohl do celkové problematiky vnést mnoho nových podnětů.

---

¹⁷¹ Včetně mlýna a kovárny, které nejsou v prvních registrech.

5. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

PRAMENY VYDANÉ:

- Berní rula 19: Kraj Kouřimský. Zpracovala M.Haasová- Jelínková. Praha: 1952.
- Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Kouřimsko. Praha: 1997. str. 67.

PRAMENY NEVYDANÉ:

Národní archiv

1.oddělení

Fond:

- APA – správa statků, sign. XI/2/80-86 (r.1816-1875)
i.č.21 (r.1748)
- IS, i.č. 4656 (r.1841)
- JK, i.č. 2387 (r.1787)
- RS, sign. IX/2/10 (cca r.1773)
sign. I/1/0-11 (r.1469-1838)
- SK, i.č. 6653 (r.1841)
- TK, i.č.1583 (r.1716)

Státní oblastní archiv Praha

Fond:

Velkostatek Dolní Břežany

- VOLF, M. Velkostatek Dolní Břežany – Dobřejovice 1715-1949. Inventář. Praha: 1961.
- I.č. 2423 (r.1777)
- I.č. 2729 (r.1585-1644)
- I.č. 2735 (r.1638-1659)
- I.č. 2737 (r.1702-1717)
- I.č. 2745 (r.1717-1820)
- I.č. 2757 (r.1808-1850)

- I.č. 2777 (r.1795-1815)
- I.č. 2778 (r.1819-1840)

Matriky

- Fara Dolní Jirčany, matrika č.4. (r.1756-1788)

Obecní úřad Libeř

- Pamětní kniha obce Libře (založena r.1921)
- Kronika obce Libře (meziválečné období)
- Kronika obce Libře (2.polovina 20.století)
- Letecká fotografie Libře [cit.6.dubna 2008]. Dostupné na World Wide Web:
http://www.liber.cz/vismo/galerie3.asp?u=8256&id_org=8256&id_galerie=1422&id_fotopary=3022&p1=2822.

Laboratoř geoinformatiky Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

- 1.vojenské mapování [cit.6.dubna 2008]. Dostupné na World Wide Web:
http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=800&lang=cs&z_width=1000&z_newwin=0&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c124.

Středočeský kraj

- Povodňový plán Středočeského kraje [cit.2.2. 2008].

Dostupné na World Wide Web:

http://mapy.kr-stredocesky.cz/pov_plan/plan/html/index.html.

Regionální muzeum v Jílovém u Prahy

- Mapa okresu jílovského (cca z roku 1860).
- Černobílá fotografie kostela sv.Jiljí z neznámé doby.

Český ústav zeměměřičství a katastru

- Archivní mapy: Císařské otisky stabilního katastru. [cit.2.4.2008]. dostupné na World Wide Web:

http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_main_02_index.html.

6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BARTÁK, J. Přehledný místopis země české I. Okres jílovský. Praha: 1940.
- BARVÍŘOVÁ, O. Objev místa sídliště z doby před 4 tisíci lety na Jílovsku u Libře. Z památek okolí Jílového II., otisk z *Vltavských proudů* r.1935-1936.
- BĚLIČ, J. – KAMIŠ, A. – KUČERA, K. Malý staročeský slovník. Praha: 1978.
- BRŮNA, V. – BUCHTA, I. – UHLÍŘOVÁ, L. Interpretace prvků mapy prvního a druhého vojenského mapování. *Historická geografie*, 2003, č.32.
- BŘEZAN, V. Životy posledních Rožmberků, I.díl. Praha: 1985.
- ČIHÁK, L. Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů. Přepočoval a doplnil Václav Čihák. Jílové u Prahy: 1948.
- ČIHÁK, L. Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů, 1.vydání. Jílové u Prahy: 1898.
- DOHNAL, M. Historická kulturní krajina v novověku: Vývoj vsi a pluziny v Borovanech u Bechyně. Praha: 2003.
- FROLEC, V. - VAŘEKA, J. Lidová architektura. Praha: 1983.
- Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VII.díl. Praha a okolí. Praha: 1988.
- Jílové u Prahy. Jílové u Prahy: 1987.
- KLEMPERA, J. Vodní mlýny v Čechách. Díl II. Praha: 2000.
- KOLIHA, E. Jílové, královské zlatohorní město. Praha 1865.
- KOTYŠKA, V. Úplný místopisný slovník Království českého. 1895.
- Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Praha: 2007.
- Ottův slovník naučný, díl XV.Fotoreprint původního vydání z roku 1900. Praha-Litomyšl: 1999.
- PEŠTA, J. Několik poznámek ke studiu půdorysné struktury venkovských sídel na území Čech. *Průzkumy památek*, 2000, č.7.
- PETRÁŇ, J a kol. Dějiny hmotné kultury II.(1). Praha: 1995.
- PETRÁŇ, J. Příběh Ouběnic. Praha: 2001.
- PODLAHA, A. Posvátná místa Království českého, díl.I. Praha: 1907.
- PODLAHA, A. Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese vinohradském. 1908.

- Politický a školní okres Vinohradský a paměti i rozvoj národních jeho škol: Soudní okresy: Král.-Vinohradský, Žižkovský a Jílovský. Praha: 1898.
- *PROFOUS, A. - SVOBODA, J.* Místní jména v Čechách, díl IV. Praha: 1957.
- *PROFOUS, A.* Místní jména v Čechách. Praha : Česká akademie věd a umění, 1949.
- *RAMEŠ, V.* Slovník pro historiky a návštěvníky archivů. Praha: 2005.
- *SEDLÁČEK, A.* Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl 15. Reprint, vydání II., Praha: 1998.
- Seznam a mapa vodních děl republiky Československé. Sešit 1-13. Praha: 1932. Sešit 1.
- *SÝKORA, J.* Venkovský prostor, 1.díl. Praha: 1998.
- *ŠKABRADA, J.* Lidové stavby. Architektura českého venkova. Praha: 1999.
- *ŠTĚPÁN, L. - KŘIVANOVÁ, M:* Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách. Praha: 2000.
- *ÚLOVEC, J.* O bývalých tvrzích v Libři. *Středočeský sborník historický*, 1995, č.21.
- *VAŘEKA, V.- JIŘIKOVSKÁ, V.* Středočeská náves. Třebíz: 1979.
- *VOREL, P.* Z dějin Valů nad Labem a blízkého okolí. Valy: 1987.
- *ŽEMLIČKA, J.* Osídlení Zbraslavska od 10. do počátku 15.století. *Památky archeologické* LXV., 1974, č.2.

7. RESUMÉ

Nevelká středočeská obec Libeř se může pyšnit několikasetletými dějinami, krásným položením v kraji a také určitým tajemstvím, které se váže k bývalým tvrzím.

Archeologické nálezy dokládají, že území bylo obydleno již před počátkem našeho letopočtu, snad již tehdy tudy vedla důležitá spojnice, předchůdkyně pozdější linecké stezky. Nejstarší dochovanou stavbou v obci je gotický kostel sv. Jiljí ze 13.století, jenž nechal vystavět tehdejší, nám neznámý, majitel Libře. Nákladnou stavbu financoval z příjmů z okolních zlatých dolů.

Druhým nejstarším objektem je pravděpodobně hospoda naproti kostelíku (č.p.13), někdejší „hořejší krčma“. Byla důležitým bodem pro projíždějící formany a ostatní cestující, kteří putovali na jih nebo do Prahy. Z nejstaršího pramene, který byl v této práci využit, tedy z register z let 1585 až 1644, plyne, že tato krčma prokazatelně stála na stejném místě již před rokem 1584. S ní souviselo provozování kovářského řemesla – objekt kovárny stával pod dvorem krčmy a kdysi snad býval spojen. Prvním doloženým kovářem je zde Matěj v roce 1536.

Neméně důležitým provozem byl mlýn (č.p.14) – v případě Libře vrchnostenský. Sousedil s krčmou a první zmínky o něm najdeme již na konci 15.století. Pramenně je jeho vývoj zachycen až od roku 1701. O druhém mlýnu (bývalé č.p.19), ležícím na samotě pod obcí, máme záznam i o jeho vystavení v roce 1743. Jeho prvním majitelem se stal Karel Trnka, bratr „hořejšího“ mlynáře. Konkrétně u tohoto mlýna je zajímavé, že za sto let v něm hospodařili jen dvě rodiny, zatímco ve starším mlýně se jich za stejné období vyměnilo jedenáct.

V Libři stávaly dvě tvrze – jednu z nich se podařilo lokalizovat přibližně do okruhu domů č.p.20, 23, 31 a 37, zanikla záhy po r.1500. Mladší sídlo není dosud prokazatelně odhaleno, avšak mohlo stávat mezi někdejším návesním rybníkem a mlýnským náhonem za dnešními domy č.p. 9, 43 a 99. A kde se nacházely poplužní dvory ? Jednou z variant je možnost, že dvůr tvořila kovárna, hospoda, mlýn a další budovy v místech pozdější návsi. Dohad je však založen pouze na písemných pramenech.

Mnohem výrazněji se měnily usedlosti poddaných. Na konci 16.století měla Libeř přibližně deset selských gruntů a pouze jednu až dvě chalupy. Zpočátku zde fungovaly tři šenkýřské živnosti, později jen jedna. U dvou z nich došlo v roce 1601

k tzv.frajmarku, neboli směně. Po tomto právním aktu se krčma „Na Tvrzi“ změnila v klasický selský grunt. Určité nejasnosti provázely ztotožnění tzv.tradičních jmen s konkrétními usedlostmi. Jména gruntů a chalup se sice objevují prakticky ve všech gruntovních knihách, ale srovnáváním jmen předchozích majitelů či lokálním umístěním lze dojít k závěru, že není možné jednoznačně ztotožnit usedlost z předbělohorského období s gruntem či chalupou se stejným tradičním jménem. Za bezpečnou hranici jednoznačné identifikace domu s pozdějším popisným číslem považuji rok 1717, kdy je založen „urbur nový“, jenž zaznamenává následujících téměř sto let vývoje.

Na počátku 18.století se snížil počet selských gruntů na šest, o polovinu méně zde bylo chalup. V této době bychom ještě našli uvnitř obce návesní prostor – mezi potokem, mlýnem, kovárnou a rybníkem. Během následujícího století zde na obecní půdě vyrostly domky podruhů. Přímo na návsi jich do poloviny 19.století vzniklo šest, což stačilo na to, aby někdejší náves zcela zanikla. Dalších sedm domků bylo postaveno různě po vsi tam, kde bylo vhodné místo. Libeř tak ztratila původní podobu s velkorysou návší uprostřed. 19.století je ve znamení nové výstavby a také změny trasy původní formanské cesty.

Celkově mohu konstatovat, že se ve sledovaném období zastavěné území obce nijak výrazně nerozšířilo mimo vlastní jádro vesnice. Dodnes je možné u některých statků vysledovat navazující plužinu, ačkoli s narůstající moderní výstavbou dochází k narušení původního zemědělského rázu obce.

Předkládaná práce by měla být podkladem pro další výzkum dané lokality. Ukázalo se, že k dějinám Libře je dostatek pramenů, a to nejen pro stavebně-historický a demografický vývoj, ale například pro výzkum značení katastrálních hranic nebo lesního hospodaření.

8. ABSTRACT

This Bachelor's thesis deals with the development of the incorporated area¹⁷² of the municipality of Libeř in Central Bohemia from the 16th till the 19th century.

The study used mainly the source material concerning the changes in possession of the individual farmsteads – the farmland books, registers, old land registers (Theresian Register, Josephinian Register, the so-called Stable Land Register), as well as archive maps, especially the so-called Indication Scheme¹⁷³.

Reconstructing the incorporated area's development requires to identify the farmsteads and the cottages with the descriptive numbers used in the later years. Until 1770-1771, when the descriptive numbers were introduced in Bohemia, we have to work with the so-called traditional names of the farmsteads. The initial point for establishing the “history” of the individual houses was the so-called “Stable Land Register” introduced in 1841 and the placement of the farmsteads onto the map. After that, by comparing it to the farmland book from the same period, we established the previous owner, sometimes even the so-called traditional name, which usually serves as a clue for finding context with the houses even for periods without direct source connection. In the case of Libeř, we faced dubiousness when identifying several houses (with descriptive numbers 3, 4 and 12). When comparing several sources, we discovered that the so-called traditional names of the individual farmsteads have probably changed during the period following the Thirty Year's War.

The eldest (preserved) building in the municipality is the gothic church of Saint Giles from 13th century. The second eldest is probably the tavern opposite the church (descriptive number 13), the former “upper tavern“. It was an important stop for transient carriers passing through to South Bohemia or to Prague. The eldest source used for this study – the registries from 1585 – 1644 – show that this tavern demonstrably stood at the same spot already before 1584. This tavern was also related to a smithery – the blacksmith's shop was located under the tavern's yard. The first documented blacksmith was a man called Matěj (Matthew) in the year 1536.

---

¹⁷² Czech word “intravilán” to designate the municipal area within the built-up areas

¹⁷³ „Indikační skizza“ in Czech

The mill (descriptive number 14) was just an important business in the municipality – in the case of Libeř, the mill belonged to the suzerain. It neighboured upon the tavern and the first references of it originate from the end of 15th century. The sources referring to the development of the mill, however, start from 1701. We have the records even from the building of the second mill (former descriptive number 19) in 1743, located in a hamlet below the village. The first owner of this mill was Karel Trnka, the brother of the “upper” miller.

Two forts used to stand in Libeř – we have succeeded in locating one of them to the approximate area of the houses numbered with descriptive numbers 20, 23, 31 and 37: this fort perished soon after 1500. The fort coming from a later period has yet not been demonstrably discovered, but it could have been located between the former village pond and the millrace. And what was the manor-house grange? One possibility could be that it was made of the smithery, the tavern, the mill and of other buildings where the village square later used to be. However, this theory is only based on written sources.

The estates of the serfs used to change in a much more significant way. By the end of 16th century, Libeř had around ten farmsteads and only one to two cottages. At the beginning, there used to operate three publican businesses, later on a single one. A so-called “freimark” – or an exchange – took place between two of them in 1601. The “Fort Tavern” changed into a typical farmstead after this legal act. Unclearities accompanied the identification of the so-called traditional names with the particular farmsteads. The names of farmsteads and cottages appear in almost all farmland books, but when comparing the names of their previous owners or their location, we conclude that identification of a farmstead from the period prior to the Battle of White Mountain (1620) with a farmstead or a cottage with the same traditional name is not possible beyond doubt. I find the year 1717 - when the “Urbur New” was created which then records the following almost a century of development – the safe point of a definite identification of the house with the later descriptive number.

At the beginning of 18th century, the number of farmsteads dropped to six and there was about half of that number of cottages. In those days, we could still find the village square between the brook, the mill, the smithery and the pond. In the following

century, the cottars' houses were erected there on the public land. Before the middle of 19th century, six of those were constructed at the very village square – which was sufficient for the former square to cease to exist. The next seven houses were built in various suitable locations of the village. Thus, Libeň has lost its traditional style with the grand village square in the middle. 19th century is then marked with new construction and also with the change in the original carriers' passage.

9. PŘÍLOHY

9.1. Vývoj držby jednotlivých usedlostí

Vzhledem k nastíněné problematické identifikaci podle tradičních jmen uvádím ve starším období pouze grunty a chalupy s pravděpodobnou kontinuitou (ne tedy č.p.3, 4 a 12).

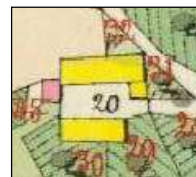
Některé prameny (robotní seznamy 1773, 1777 a josefský katastr 1787) zřejmě zaznamenávají jména předchozích, nikoli „aktuálních“ majitelů (s porovnáním s Urbem novým). Neplatí to však všeobecně, proto jsem je do soupisu zařadila.

Rok znamená rok zápisu v prameni, nikoli faktické získání usedlosti. Prodejní cena je uvedena v kopách míšeňských grošů (kmg), případně ve zlatých (zl.).

Č.p.1

selský statek Topinkovský (do 1702/11)→ Traxovský

- usedlost na okraji vsi s bohatým půdním fondem stála již na konci 16.století.

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
?	Jan Potřeba	grunt	
?	Jiřík Karban		
1586	Jan Šrámek		30 kmg
1590	Jan Vinopal		34 kmg
1598	Matouš		10? kmg
1598	Bartoň Řezáč		40 kmg
1603	Jiřík Peliský	grunt	87 kmg
1620	Jan Řezáč		90 kmg
1626	Jan Vlčka		70 kmg
1626	Jan Topinka		70 kmg
1702/11	Jan Borovej	grunt	100 kmg
1716	Jan Borovej		
1717	Jan Borový	1.statek	244 zl
1737	Jan Borový		
1773	Johan Borový	sedlák	
1777	Johan Borový	sedlák	
1787	Jan Borový	selský statek	
1791	Jan Borový		
1827	Václav Borový	grunt	
1841	Mates Borový	sedlák	

Č.p.2**selský statek Vlčkovský (či Svatošovský)**

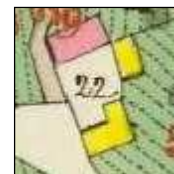
- původní grunt pravděpodobně stával v místech dnešního č.p.17, po třicetileté válce došlo k jeho obnovení na jiném místě, přičemž tradiční jméno a půda zůstaly

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
1585	Tůma rychtář		
1590	Matyáš Tůmů	grunt	
1621	Svatoš Vlček		50 kmg
1702/11	Václav Tkadlec		
1716	Jakub Černeš		
1717	Jakub Černeš	2.statek	217 zl.
1720	Jakub Hájek	1724 pohořelý	337 zl.s dluhy
1736	Tomeš Troníček		
1767	Václav Troníček		
1770	Vojtěch Adámek		
1773	Vencl Troníček	sedlák	
1777	Vorlíček	sedlák	
1787	Jan Procházka	selský statek	
1794	Jan Troníček		272 zl
1834	Jiří Vorlíček	selský statek	
1841	Jiří Vorlíček	sedlák	

Č.p.3**chalupa Vávrovská**

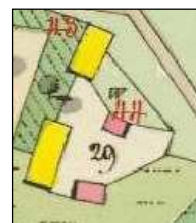
- ve starším období to byl pravděpodobně grunt, což vyplývá z polohy a předchozího vývoje usedlosti (v případě „Vávrovského“ i „Vávry Novotného“)

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
1717	Mikuláš Vavřina	1.chalupa	102 zl
1722	Jan Kukal		102 zl
1732	Matěj Ost		
1737	Pavel Kučera		
1740	Vavřinec Radlička		
1773	Johan Ost	chalupník	
1777	Ost	chalupník	
1767	Josef Ost		
1787	Voytiech Hayek	statek, chalupa	
1806	Václav ost		
1838	František Ost	kontr.chalupa	
1841	Franc Ost	chalupník	

Č.p.4**selský statek Topinkovský**

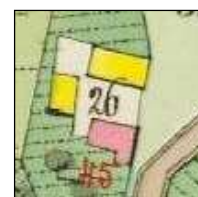
- tento statek v severní části vsi mohl být kdysi součástí dvora
přináležícího ke starší libeřské tvrzi

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
1716	Jan Kukal		
1717	Jan Kukal	3.statek	230 zl
1720	Matouš Kratochvíl		
1726	Tomáš Plachý		
1750	Jan Plachý		230 zl.
1773	Johan Plachý	sedlák	
1776	Jan Plachý		
1787	Jan Plachý	statek	
1802	Franc Plachý		
1830	Jan a Marie Tůmovi	statek	
1841	Vencel Tůma	sedlák	

Č.p.5**chalupa Šindelářovská**

- tato chalupa, která je poprvé zmíněná v pramenech relativně pozdě,
mohl být součástí většího statku – č.4 nebo č.6 a na počátku 17.stol.
se osamostatnila

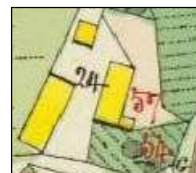

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
1630	Václav Husák	chalupa	40 kmg
1644	Tomáš Šindelář	chalupa	30 kmg
1702/11	Vít Troníček	chalupa	50 kmg
1716	Matěj Hejduk		
1717	Matěj Podstara	3.chalupa	
1750	Josef Podstara		
1773	Johanes Postara		
1787	Václav Podstara	sel.chalupa	
1795	Václav Postara		
1795	Jan Hercl		
1810	Jan Hercl	kontr.chalupa	
1841	Johan Hercl	chalupník	

Č.p.6

selský statek Vávrovský (do 1702/11)→ Němcovský

- tato usedlost stála již po polovině 18.století, podle prvního majitele se zdá, že zde byla krčma; později zde bydlela kovářská rodina Žáků

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
1578	Vávra krčmář		110 kmg
1591	Jakub		
1622	Jiřík Vávra	grunt	120 kmg
1702/11	Pavel Kapinos	grunt	80 kmg
1716	Mikoláš Jůza		
1717	Mikuláš Jůza	4.statek	216 zl.
?	Václav Varhaník		
1732	František Jůza		215 zl
1750	Josef Furmann		
1772	Lukáš Dudáček		
1772	Jan Žák		
1773	Josef Furmann "richter"	sedlák	
1777	Žák	sedlák	
1787	Lukáš Dudáček	statek	
1795	Jan Žák		265 zl
1822	Vojtěch a Teresie Žákovi	statek	
1841	Johan Žák	sedlák	

Č.p.7

selský grunt Jana Vlčka

- statek ležící na severovýchodním okraji vsi provozoval krčmu „Na Tvrzi“
do r.1601, kdydošlo k tzv.frajmarku s krčmou hořejší (č.p.13)

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
1587	Vavřinec Němec		70 kmg
1591	Petr krčmář		80 kmg
1615	Tomáš Novák		130 kmg
1624	Jan Hotoř		250 kmg
1626	Jan Vlček		
1644	Jan Vlček		250 kmg
1653	Jan Vlček		200 kmg
1702/11	Jakub Tkadlec	grunt	80 kmg
1716	Matěj Karkulský		
1717	Matěj Karkulský	5.statek	221 zl
1720	Jiřík Vocetka		
1755	Josef Vocetka		
1773	Josef Vocetka	sedlák	
1776	Jan Miška		245 zl
1777	Vocetka	sedlák	
1787	Jan Miška	statek	
1794	Josef Vocetka		
182?	Josef Vocetka	grunt	
1841	Josef Vocetka	chalupník	

Č.p.8**obecní pastouška**

- existovala patrně dříve než v r.1777, byla součástí návesního prostoru

rok	jméno majitele
1777	
1787	
1808-1850	
1841	obec Libeř

Č.p.9**podružská chalupa**

- domek s nejnižším popisným číslem stojí u bývalého návesního rybníka, vznikl patrně nedlouho před r.1773

rok	jméno majitele
1773	Vencl Plachý
1777	Plachý
1787	Václav Plachý
1822	Václav Plachý
1841	Franc Plachý

Č.p.10**kovárna**

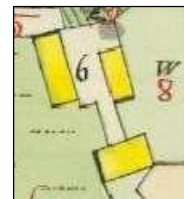
- v obci stála již na počátku 16.století, avšak nejstarší zápis je téměř o dvě stě let mladší, v menší zděné budově se provozovala živnost, větší sloužila k běžnému obývání; majitelé kovárny byli rodinně svázáni s č.p.6

rok	jméno majitele	druh usedlosti
1716	Tomáš Plachej	Herzshaftliche Schmidten
1777	Žák	domkář
1787		panská kovárna
1795	Žák	panská kovárna
1822	Vojtěch Žák	panská kovárna
1841	Adalbert Žák	domkář

Č.p.11 (U Miků)**selský statek Jiřík Němec (do 1702/11)→ Novotnovský**

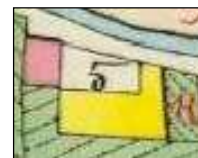
- velká usedlost na jižním okraji vesnice vznikla před r.1591

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
1591	Havel Zárybnicej		90 kmg
1593	Matouš Němec		80 kmg
1598	Vávra Pergelt		80 kmg
1609	Jiřík		
1614	Jiřík Němec		105 kmg s dluhy
1653	Jan Němec		90 kmg
1702/11	Martin Míka, Jiřík Míka	grunt	100 kmg
1716	Jiřík Míka		
1717	Jiřík Míka	6.statek	223 zl.
1750	Jiřík Borový		
1772	Matěj Borový		
1773	Borový	sedlák	
1777	Borovej	sedlák	
1787	Václav Borový	statek	
1791	Václav Borový		
1810	Václav Borový	grunt	
1827	Václav Borový		
1833	Josef Borový		
1841	Josef Borový	sedlák	

Č.p.12**chalupa Vlaškovská**

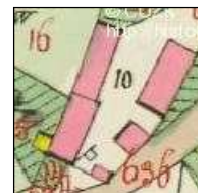
-chalupa s dlouhou (byť nejasnou) historií, přináleželo jí velmi málo půdy

rok	jméno majitele	druh usedlosti	cena
1716	Jakub Mauček		
1717	Jakub Mauček	2.chalupa	
1720	Jiřík Poláček		90 zl
1732	Václav Moučka		
1737	Martin Lněnička		127 zl.
1750	Matěj Moučka		
1773	Mates Moučka	chalupník	
1787	Matěj Moučka	sel.chalupa	
1810	Jan Moučka	kontr.chalupa	
1833	Jan Moučka		
1841	Johan Moučka	chalupník	

Č.p.13**hospoda „Na Staré“**

- patrně nejvýznamnější objekt (po kostele) ve vesnici, r.1601 došlo k tzv.frajmarku s „dolní krčmou“ (č.p.7); leží přímo proti kostelu u severního okraje vsi

rok	jméno majitele	cena
1584	Petr krčmář hořejší	30 kmg
1593	Václav Čimelický	70 kmg
1787	panská hospoda	
1795	Franc Mann	1200 zl
1800	Jakub a Anna Kerlesovi	2800 zl
1821	František Kerles	2798zl
1827	František a Jozefa Řuluští?	7000 zl
1833	Josef a Kateřina Stříbrní	
1834	Josef Ruhter	
1837	Ferdinand a Anna Rennerovi	
1839	Johan Zuna	
1839	Jan a Anna Dupalovští	
1840	Václav a Barbora Hrubých	
1841	Vencl Hrubý	

Č.p.14**horní mlýn**

- prokazatelně stál na svém místě již r.1601, v 19.století se velmi rychle měnili majitelé; budova mlýna se nacházela na jižním okraji návsi

rok	jméno majitele	cena
1701	Ján Trnka	200 kmg
1718	Martin Lipanský	233 kmg
1758	Martin Trnka	243 kmg
1767	Matěj Trnka	
1793	Jan Boháček	
1797	Jan Smejkal	1000 zl
1799	Josef a Anna Petráškoví	
1803	Jan Stárek	3000 zl
1804	Tomáš Meisl	
1807	Vavřinec a Anna Kačovští	
1809	Josef a Kateřina Vittovští	
1811	Kristian Schaerel	
1814	Josef a Kateřina Tomišovští	
1815	Filip Živný	
1822	Filip Živný	2000 zl
1835	Matěj a Dorota Průchovi	
1841	Průcha	

Č.p.15**podružská chalupa**

- r.1767 ji postavila na obecní půdě Dorota Troníčková;
uprostřed někdejší návsi

rok	jméno majitele
1767	Dorota Troníčková
1773	Vencl Fuerman
1787	Václav Firman
1811	Matěj a Barbora Ostovi
1822	Jan a Anna Ostovi
1833	Jan a Magdalena Ostovi
1841	Johan Ost

Č.p.16**podružská chalupa**

- vznikla mezi lety 1767 a 1773 na obecní půdě

rok	jméno majitele
1773	Franc Novák
1787	Tomáš Konvalinka
1812	Jakub a Kateřina Ostovi
1827	Jan Ost
1831	Tomáš a Anna Ostovi
1841	Tomáš Chrudimský

Č.p.17**Podružská chalupa**

- je možné, že vznikla na místě někdejšího č.p.2 před r.1767;
nachází se na obecní půdě

rok	jméno majitele
	Václav Svatoš
1767	Tomáš Konvalinka
1773	Tomáš Konvalinka
1787	František Dvořák
	Jan Konvalinka
1808	Tomáš a Terezie Novákovi
1831	Jan Borový
1841	Johan Žák

Č.p.18**Podružská chalupa**

- postavená na obecní půdě před r.1767 na návsi

rok	jméno majitele
?	Jiřík Němec
1767	Josef Němec
1771	Václav Plachý
1773	Johan Straka
1787	Jan Straka
1804	Jan Plachý
1820	Ludmila a Václav Holubovští
1822	Ludmila a Václav Holubovští
1841	Josef Holub

Č.p.19**dolní mlýn**

- dolní libeřský mlýn si postavil roku 1743 bratr tehdejšího horního mlynáře; nachází se na místě „Pod Libří“

rok	jméno majitele
1743	Karel Trnka
1783	Václav Trnka
1816	Josef a Veronika Jirouškovi
1841	Vencl Jiroušek

Č.p.20**podružská chalupa**

- jediná zmínka je z roku 1773, kdy patřila jakémusi Štětinovi, č.p.20 není uvedeno ani v indikační skizze

č.p.21**podružská chalupa**

- vznikla na návsi na obecní půdě mezi lety 1773 až 1787

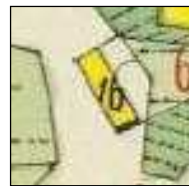

rok	jméno majitele
1787	Matěj Vocetka
1808/12	Jan a Barbora Vosmíkovi
1830	Jan a Anna Vosmíkovi
1841	Johan Vosmík

Č.p.22**podružská chalupa**

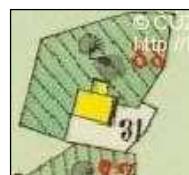
- vznikla na návsi na obecní půdě mezi lety 1773 až 1787

rok	jméno majitele
1787	Václav Forejt
1810/11	Václav a Kateřina Forejtovi
1822	Jakub Forejt
1841	Jakub Forejt

Č.p.23**podružská chalupa**

- vznikla na obecní půdě mezi lety 1773 až 1787; v r.1841 ležela na severním okraji obce, v jejím okolí se nachází nejvíce dokladů o starší tvrzi

rok	jméno majitele
1787	Matěj Borový
1810/11	Matěj a Alžběta Boroví
1824	Matěj Borový
1826	Tomáš a Rosálie Doskočilovští
1841	Adalbert Konvalinka

Č.p.24**podružská chalupa**

- vznikla pravděpodobně oddělením od statku č.p.2 před r.1820

rok	jméno majitele
	Jan Procházka
1820 ?	Jan a Anna Troníčkoví
1841	Anna Troníčková

Č.p.25**Podružská chalupa**

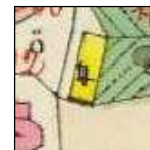
- v letech 1811/12 ji postavila rodina Hájkova u ohybu Zahořanského potoka

rok	jméno majitele
1811/12	Vojtěch a Rosálie Hájkovští
1826	Tomáš a Rosálie Doskočilovští
1841	Vencl Lněnička

Č.p.26**podružská chalupa**

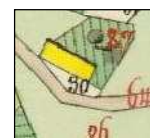
- přímo pod kostelem byla postavena Marianou Loučkovou
někdy před r.1822

rok	jméno majitele
	Mariana Turková (?)
1822	Ján a Marie Loučkovi
1841	Johan Loučka

Č.p.27**podružská chalupa**

- před r.1807 ji postavil Jan Zach (otec Doroty) na obecním místě
pod č.p.23

rok	jméno majitele
	Jan Zach
1807	Dorota a Jiří Žákovští
1841	Vocetka

Č.p.28**podružská chalupa**

- poslední dům na bývalé návsi vznikl před r.1804

rok	jméno majitele
?	Jan Miška
1804	Vojtěch a Marie Forejtovní
1822	Josef a Anna Černí
1827	Josef a Magdalena Rakovští
1841	Josef Rak

Č.p.29**Myslivna Moždírka (či Mordýřka)**

-vznikla počátkem 19.století východně od obce,
patřila vrchnosti – Pražskému arcibiskupství

9.2. Obrazová příloha

9.2.1. Seznam vyobrazení

Mapky:

- č.1 Libeň s nejbližším okolím na vodohospodářské mapě
- č.2 Vojenské mapování z let 1764 až 1783
- č.3 Panství pražského arcibiskupství
- č.4 Okres jílovský z roku 1860
- č.5 Indikační skizka z roku 1841
- č.6 Rozdělení domů v Libě v roce 1841
- č.7 Rozdělení domů v Libě v roce 1787
- č.8 Rozdělení domů v Libě v roce 1702
- č.9 Předpokládání stavební půdorys obce před třicetiletou válkou
- č.10 Vlastníci pozemků v Libě v roce 1841
- č.11 Pozemková příslušnost v roce 1841
- č.12 Obec a okolí s vyznačenými archeologickými nálezy

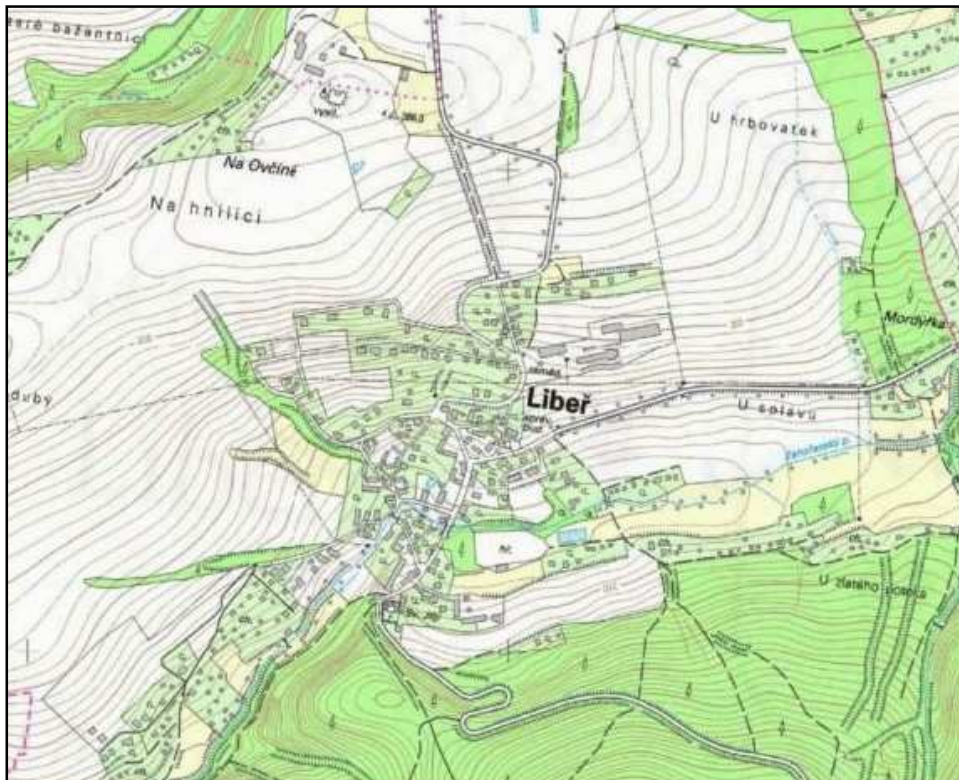
Obrázky:

- č.1 Vodní náhon vedle kovárny
- č.2 Horní mlýn
- č.3 Hráz návesního rybníka
- č.4 Můstek zemské stezky
- č.5 Rybníček u tvrze
- č.6 Val mezi zahradami
- č.7 Č.p.1
- č.8 Stodola u č.p.12
- č.9 Kostel sv.Jiljí
- č.10 Hostinec „Na Staré“
- č.11 Libeň očima Karla Liebschera
- č.12 Kamenný most
- č.13 Kaplička nad Libě
- č.14 Letecký pohled na Libeň

9.2.1.1. Mapky

MAPA Č.1

Libeř s nejbližším okolím na vodohospodářské mapě Středočeského kraje,
Měřítko 1: 13 240

MAPA Č.2

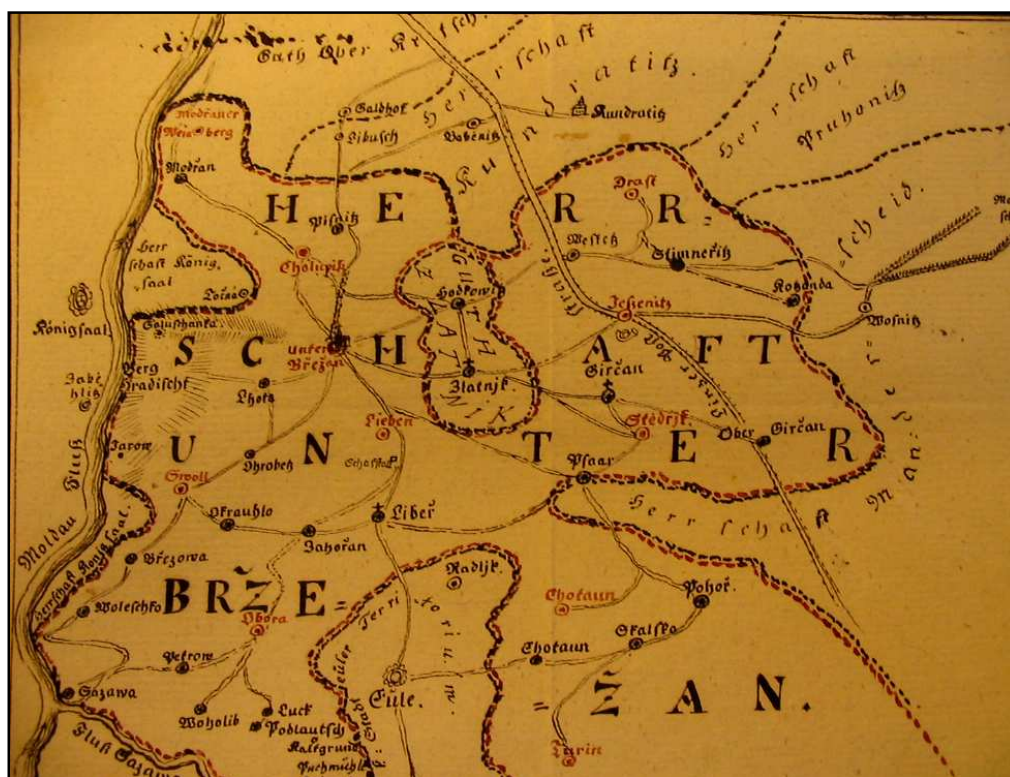
Libeř ve vyobrazení 1.vojenského mapování z let 1764 až 1783
měřítko 1:28 800.

MAPA Č.3

Mapa arcibiskupského panství Dolní Břežany, bez uvedené datace. Rozsahem odpovídá r.1833.(NA 1.odd., fond APA-H, správa statků, sign. I/1/0-11)

MAPA Č.4

Mapa okresu jílovského (výřez), přibližně z roku 1860 (Regionální muzeum v Jílovém u Prahy).

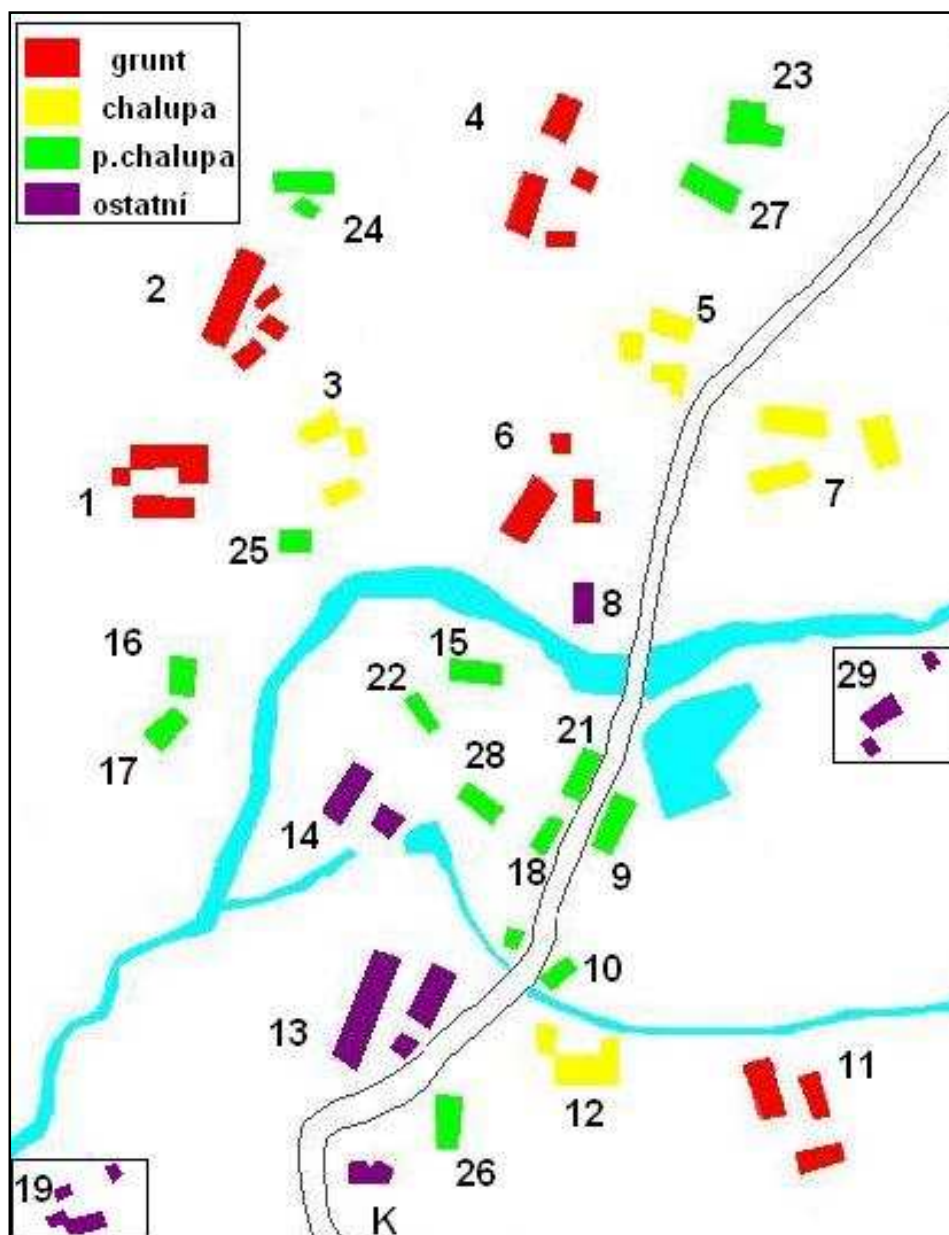
MAPA Č.5

Indikační skizza Libře, 1841(NA 1.odd., fond Indikační skizzy, i.č.4656)

MAPA Č.6

Libeř v roce 1841, podle indikační skizzy

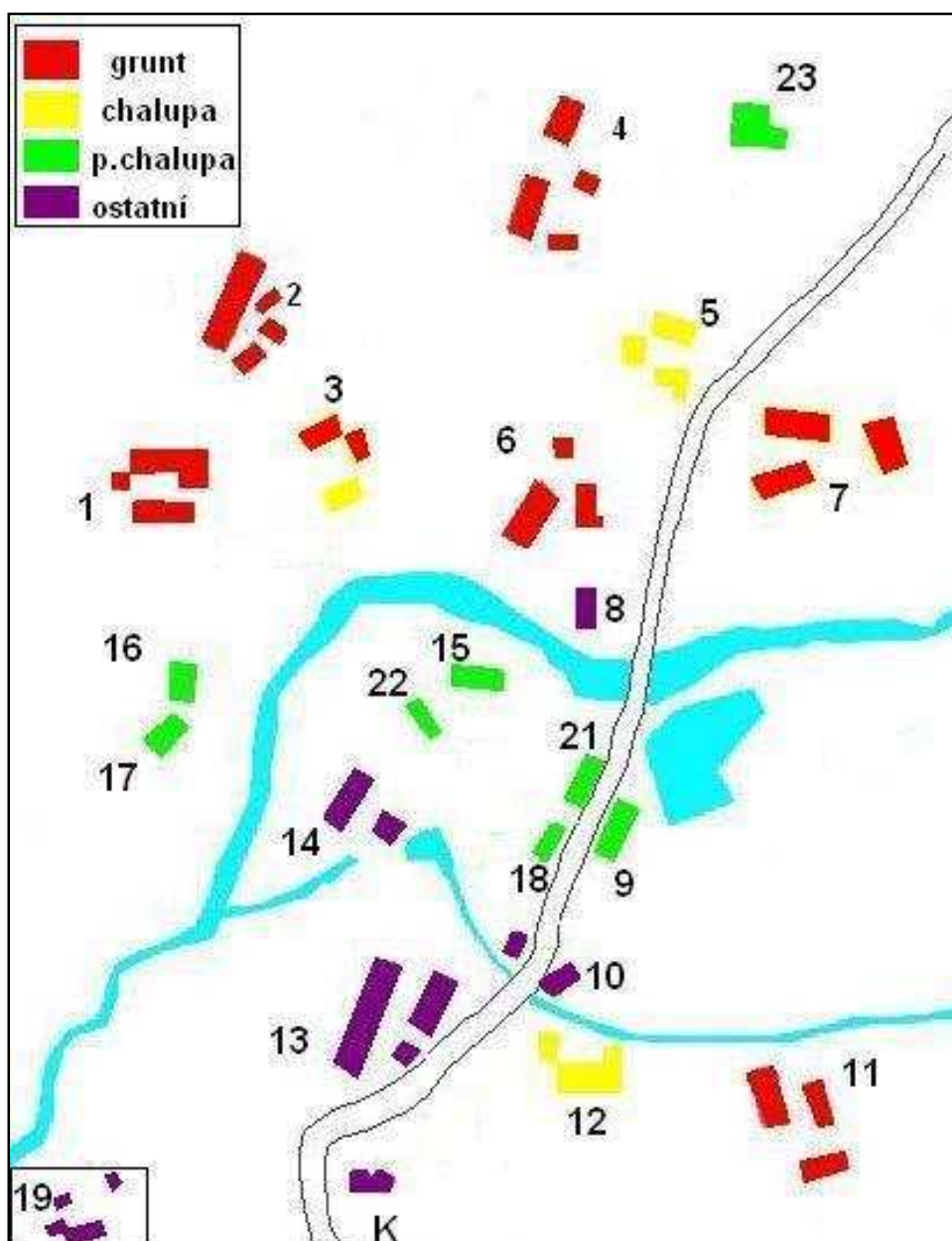

1 –Johan Borový, 2 – Jiří Vorlíček, 3 – Franz Host, 4 – Vencľ Tůma, 5 – Johan Hercl,
 6 –Adalbert Žák, 7 – Josef Vocetka, 8 – obecní pastouška, 9 –Venzl Plachý,
 10 – Adalbert Žák (kovárna), 11 - Vencľ Davídek, 12 – Johan Moučka, 13 – Vencľ
 Hrubý (hospoda), 14 – Matyáš Průcha (mlýn), 15 – Johan Host, 16 - Tomáš
 Chrudimský, 17 – Johan Žák, 18 – Vencľ Holub, 19 – Vencľ Jiroušek (mlýn),
 21 – Johan Vosmík, 22 – Jakub Forejt, 23 – Adalbert Konvalinka, 24 – Johan Troníček,
 25 – Vencľ Lněnička, 26 – Johan Loučka, 27 – Jiří Žák, 28 – Josef Rak, 29 – Pražské
 arcibiskupství (myslivna), K – kostel sv.Jiljí

MAPA Č.7

Libeň v roce 1787, (podkladem indikační skizza z roku 1841)

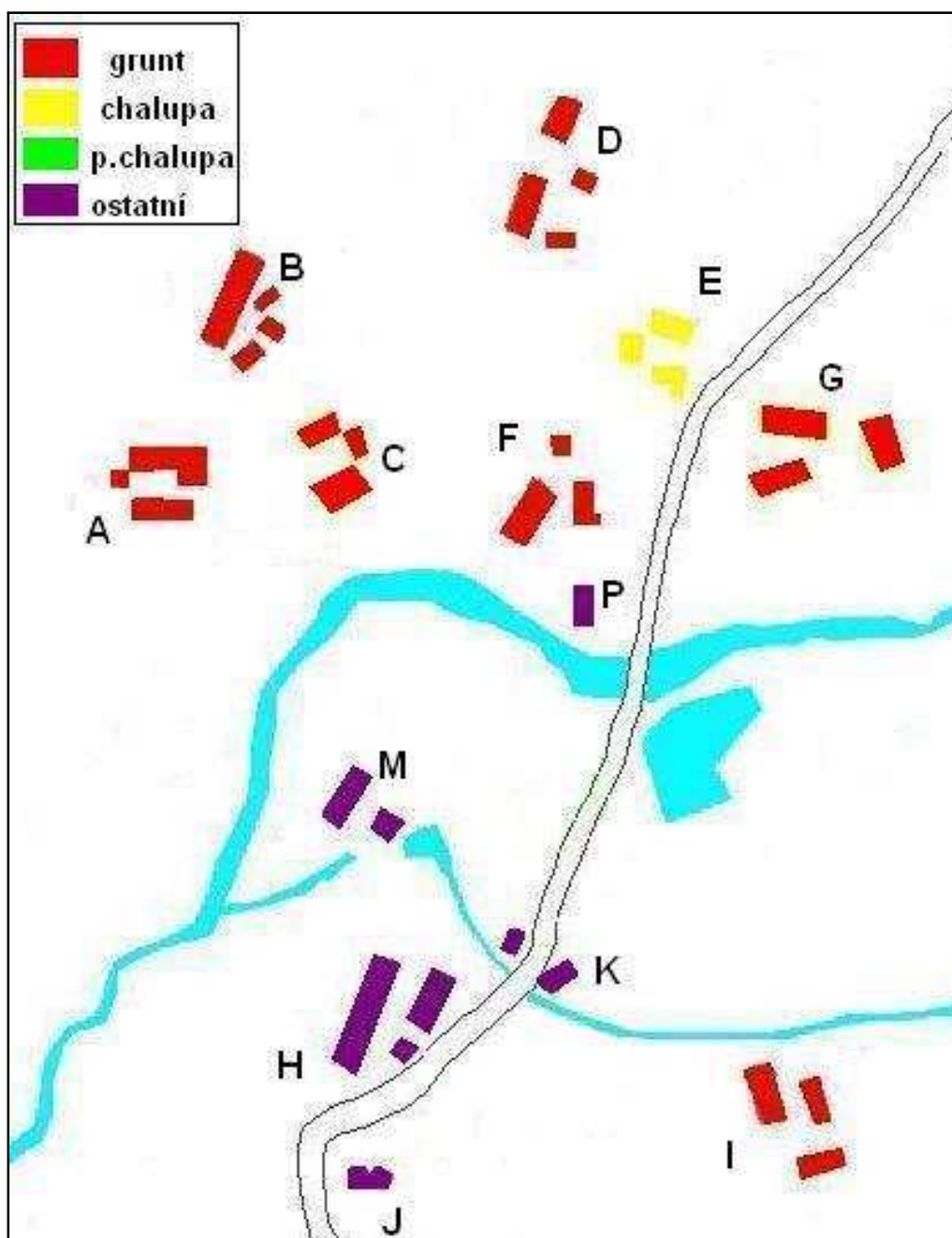

1 – Jan Borový, 2 – Jan Procházka, 3 – Vojtěch Hájek, 4 – Jan Plachý, 5 – Václav Podstara, 6 – Lukáš Dudáček, 7 – Jan Miška, 8 – obecní pastouška, 9 – Václav Plachý, 10 – panská kovárna, 11 – Václav Borový, 12 – Matěj Moučka, 13 – panská hospoda, 14 – panský mlýn, 15 - Václav Firman, 16 – Tomáš Konvalinka, 17 – František Dvořák, 18 – Jan Straka, 19 – panský mlýn dolejší, 21 – Matěj Vocetka, 22 – Václav Forejt, 23 –Matěj Borový, K – kostel sv.Jiljí

MAPA Č.8

Libeř v roce 1702 (podkladem indikační skizza z roku 1841)

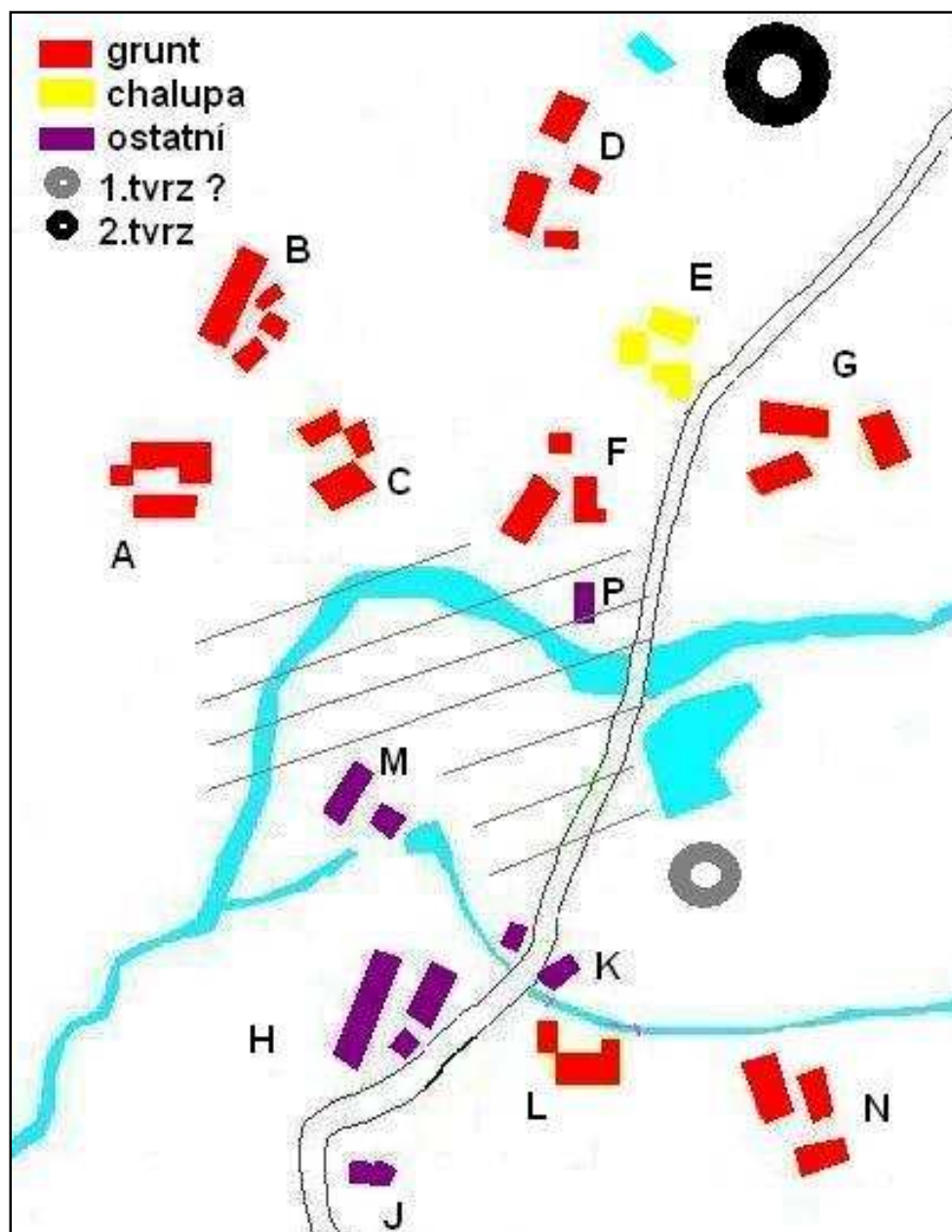

A- Traxovský, B – Svatošovský, C – Vávrovský, D – Maniovkovský neb Topinkovská,
 E – Šindelářovský, F – Jiřík Němec, G – Vlčkovská, H – hospoda, I – Vávra Novotnej,
 J – kostel sv. Jiljí, K – kovárna, M – mlýn, P - pastouška

Pozn.: Tradiční jména usedlostí jsou přiřazena podle pozdějších popisných čísel dle Urburu nového z roku 1717.

MAPA Č.9

Předpokládaný stavební půdorys Libře před třicetiletou válkou (podkladem indikační skizza z roku 1841)

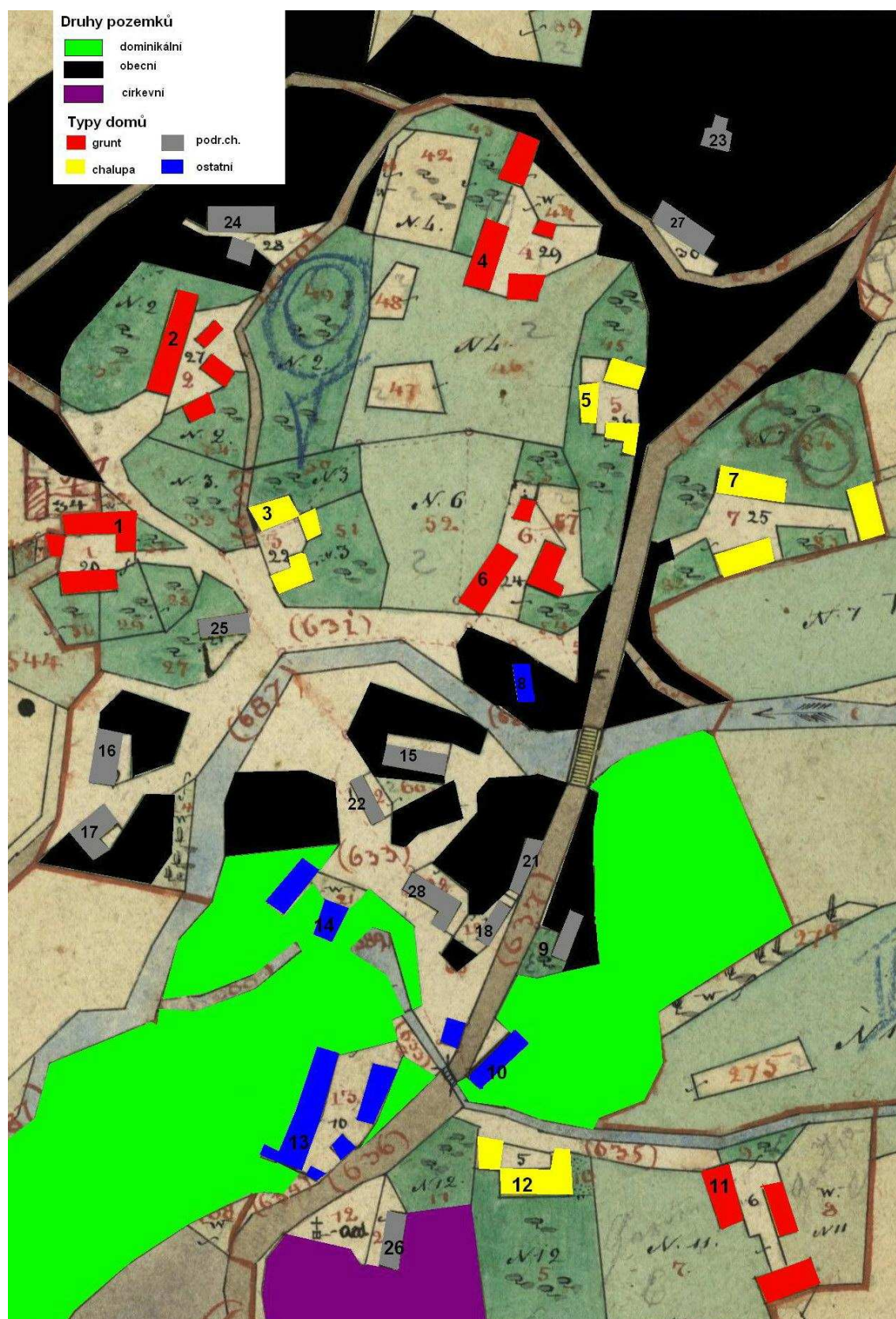
A- grunt Topinkovský-Traxovský, B- grunt Svatoše Vlčka, C- Vávra Novotnej – chalupa Vávrovská(?), D – grunt Vlaškovský – Topinkovský (?), E- chalupa Šindelářovská, F- grunt Vávrovský – Němcovský, G- Jan Vlček (krmčna Na Tvrzi), H – krčma hořejší, J – kostel sv.Jiljí, K- kovárna, L – Traxovský-Vlaškovská(?), M- mlýn, N- Jiřík Němec-Novotnovský, P – pastouška. Šrafovaně naznačena náves.

Pozn.: Dvojí jméno u usedlostí vyjadřuje možnost „proměny“ tradičního názvu během dalších let.

MAPA Č.10

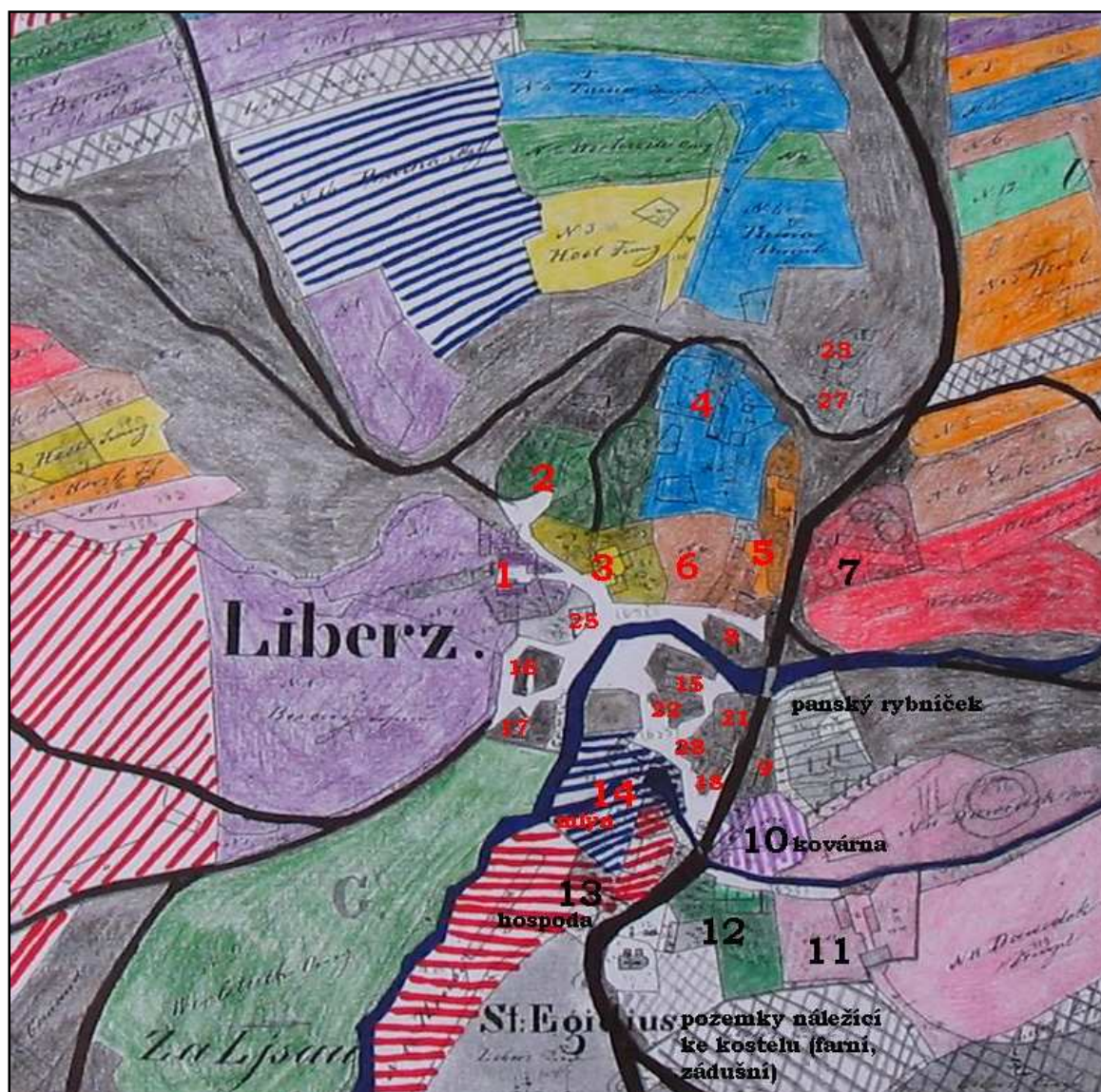
Vlastníci pozemků v Libři v roce 1841 (podle indikační skizzy)

MAPA Č.11

Barevně odlišené pozemky podle příslušností k jednotlivým usedlostem r.1841 (podle indikační skizzy, výřez)

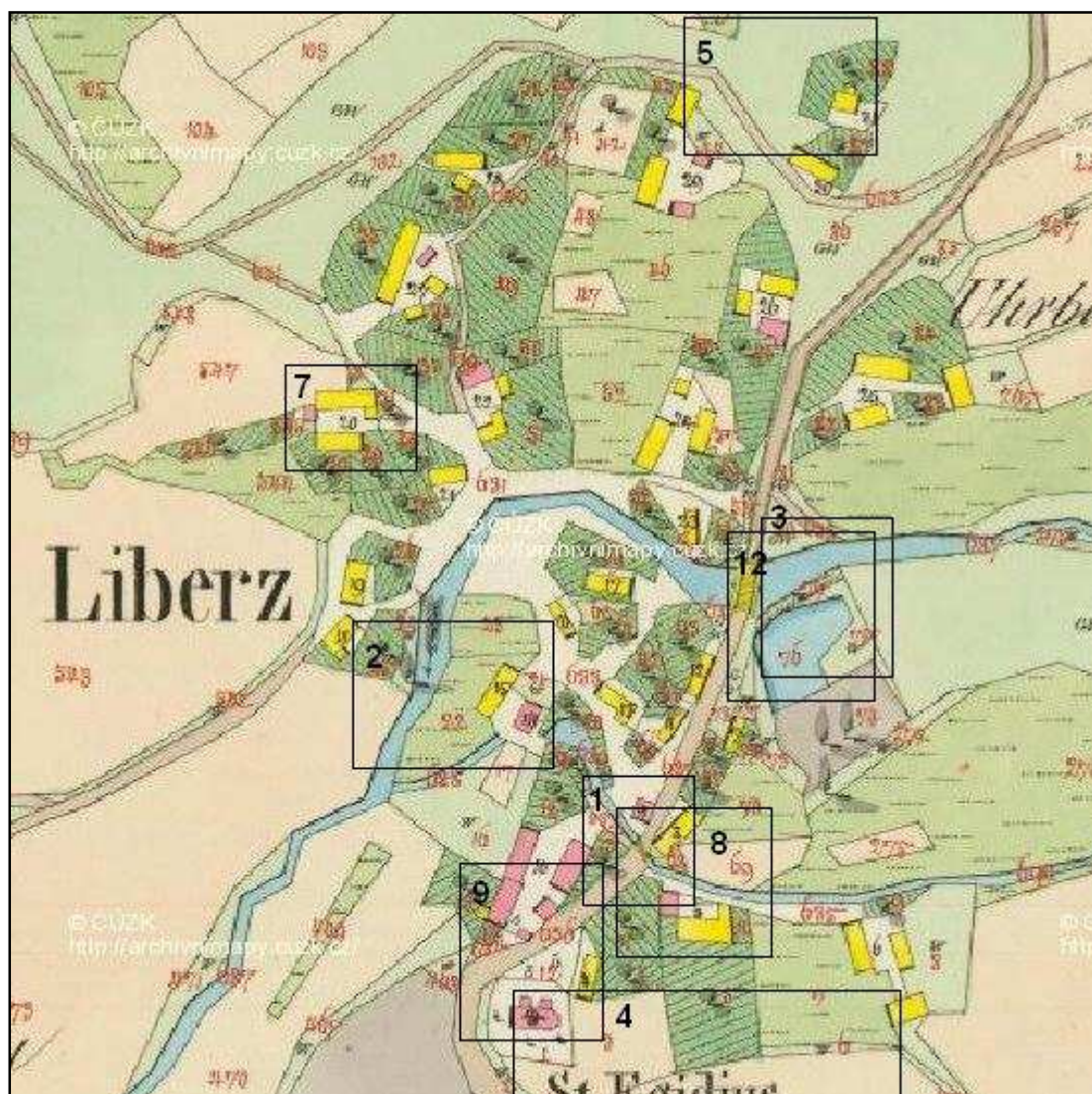

9.2.1.2. Obrázky

Libeř roku 1841 na tzv. císařském otisku Stablního katastru

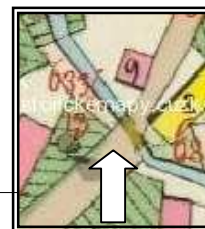

Obdélníky označují oblasti zobrazené na následujících stranách

- Č.1 ZBYTEK VODNÍHO NÁHONU
- Č.2 MLÝN (Č.P.14)
- Č.3 RYBNÍČNÍ HRÁZ
- Č.4 MOSTEK ZEMSKÉ STEZKY
- Č.5 RYBNÍČEK U ZANIKLÉ TVRZE
- Č.7 DŮM Č.P.1
- Č.8 STODOLA U Č.P.12
- Č.9 KOSTEL SV.JILJÍ
- č.12 KAMENNÝ MOST

OBR.Č.1

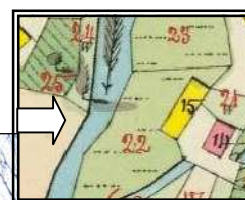
Zbytek vodního náhonu. Vpravo bývalá kovárna, vzadu vpravo objekt mlýna. Stav v prosinci 2006.

OBR.Č.2

Budova bývalého mlýna č.p.14 směrem od potoka.

Uprostřed obytná budova s mlýnicí, vlevo hospodářská stavba.

Stav v únoru 2008.

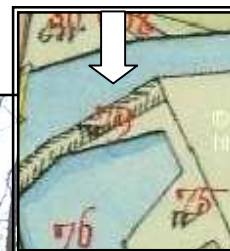

OBR.Č.3

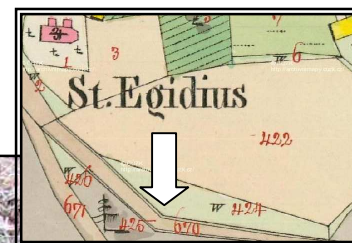
Hráz bývalého návesního rybníka v Libři.

Stav v dubnu 2008.

OBR.Č.4

Pozůstatek mostku zemské cesty nad Libří

Stav v únoru 2008.

OBR.Č.5

Rybníček v prostoru zaniklé tvrže.

Stav v srpnu 2007.

OBR.Č.6

Dosud znatelný val mezi zahradami č.p.20(vlevo) a 37.

Stav v srpnu 2007

OBR.Č.7

Dům č.p.1 s bránou do dvora, vstupní brankou a zbytkem kamenného ohrazení

Stav v srpnu 2007.

OBR.Č.8

Stodola u č.p.12.

Stav v srpnu 2007

OBR.Č. 9

Kostel sv.Jiljí v Libři . Datace neurčena.

(z archivu Regionálního muzea v Jílovém u Prahy).

OBR.Č.10

Hostinec „Na Staré“ leží přes silnici proti kostelu.

Stav v srpnu 2007.

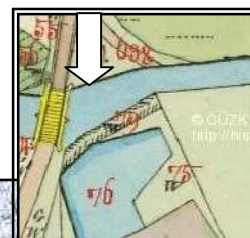

OBR.Č.11

Libeň pohledem Karla Liebschera na konci 19.století (z publikace Politický a školní okres Vinohradský, str.192)

OBR.Č.12

Dvouobloukový kamenný most přes Záhořanský potok z roku 1855.
Stav v únoru 2006.

OBR.Č.13

Kaplička nad Libří (není v indikační skizze).

Stav v srpnu 2007.

OBR.Č.14

Letecký pohled na Libeň od jihu

Před r.2006 (webové stránky obce).

